

Labklājības ministrija

Informatīvais ziņojums
par Pekinas rīcības platformas īstenošanu
Latvijā

2016

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
AT	Austrija
BE	Beļģija
BG	Bulgārija
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
CVK	Centrālās vēlēšanas komisija
CY	Kipra
DE	Vācija
DG Justice	Eiropas Komisijas Tiesiskuma un patērētāju ģenerāldirektorāts
DK	Dānija
EDSO	Eiropas Drošības un sadarbības organizācija
EE	Igaunija
EIGE	Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts
EK	Eiropas Komisija
EL	Grieķija
EM	Ekonomikas ministrija
ES	Spānija
ES - 28	Eiropas Savienības dalībvalstu vidējais rādītājs
EU - SILC	Apsekojums "Eiropas Savienības statistika par iedzīvotāju ienākumiem un dzīves apstākļiem"
FI	Somija
FRA	Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (<i>European Union Agency for Fundamental Rights</i>)
FR	Francija
HR	Horvātija
HU	Ungārija
CZ	Čehija
IE	Īrija
IeM	Iekšlietu ministrija
ISCED	Starptautiskā Izglītības standarta klasifikācijai (<i>International Standard Classification of Education</i>)
IT	Itālija
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
LBAS	Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācijas
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LM	Labklājības ministrija
LT	Lietuva
LU	Luksemburga
LV	Latvija
MT	Malta
NATO	Ziemeļatlantijas līguma organizācija (<i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
NL	Nīderlande
NVO	Nevalstiskās organizācijas

OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
PISA	OECD Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programma (<i>Programme for International Student Assessment</i>)
PL	Polija
PT	Portugāle
Rīcības platforma	Pekinas rīcības platforma
RO	Rumānija
SK	Slovākija
SE	Zviedrija
SI	Slovēnija
SM	Satiksmes ministrija
SPKC	Slimību profilakses kontroles centrs
UK	Apvienotā Karaliste
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras

Saturs

Priekšvārds	4
Sievietes politisko lēmumu pieņemšanas procesos un varas pozīcijās (G)	5
Sievietes un ekonomika (F).....	14
Vardarbība pret sievieti (D)	25
Sievietes un veselība (C)	29
Institucionālie mehānismi (H).....	33
Sieviešu izglītība un apmācības (B)	36
Sievietes un nabadzība (A)	42
Sievietes un bruņotie konflikti (E).....	46
Sievietes un vide (K).....	48
Sievietes un mediji (J).....	51
Meitenes (L).....	53

Priekšvārds

Ziņojums “Pekinas rīcības platformas īstenošana Latvijā” sagatavots, lai sniegtu pārskatu par situāciju dzimumu līdztiesības nodrošināšanā Latvijā un Rīcības platformas rādītāju izpildē.

Rīcības platforma tika pieņemta 1995. gadā Pekinā ANO Pasaules sieviešu ceturtajā konferencē, lai nodrošinātu vienotu pamatu dzimumu līdztiesības jautājumu uzraudzībā dažādās pasaules valstīs. Rīcības platformā ietvertas 12 uzraudzības jomas: **nabadzība (A), izglītība un apmācības (B), veselība (C), vardarbība pret sievietēm (D), bruņotie konflikti (E), ekonomika (F), dalība lēmumu pieņemšanā (G), institucionālie mehānismi (H), cilvēktiesības (I) masu mediji (J), vide (K), meitenes (L)**. Katrā no Rīcības platformas jomām ir piedāvāti rīcības virzieni un ieteikumi valstu valdībām par konkrētiem pasākumiem, lai panāktu uzlabojumus.

Ņemot vērā to, ka Eiropas Savienības dalībvalstīs Rīcības platformā noteiktajās jomās situācija ir atšķirīga no citos reģionos esošās, kā arī to, ka Eiropas Savienībā tiek īstenota dzimumu līdztiesības politika, kas vērsta uz tiesību un iespēju nodrošināšanu abiem dzimumiem, 1998. gada decembrī Eiropas Padome vienojās, ka Rīcības platformas ieviešanas novērtēšanai nepieciešams izstrādāt kvantitatīvus un kvalitatīvus indikatorus, kas ļautu salīdzināt situāciju tieši Eiropas Savienības dalībvalstīs. Kopš 1999. gada Eiropas Padome ir vienojusies par indikatoriem šādās jomās:

- „Sievietes lēmumu pieņemšanas procesos un varas pozīcijās” (1999., 2003.)
- „Ģimenes un darba dzīves saskaņošana” (2000.),
- „Vienlīdzīga darba samaksa” (2001.),
- „Vardarbība pret sievieti ģimenē” (2002.),
- „Sievietes un vīrieši ekonomisko lēmumu pieņemšanas procesos” (2003.),
- „Seksuālā uzmākšanās darba vietā” (2004.),
- „Sievietes un veselība” (2006.),
- „Institucionālie mehānismi” (2006.),
- „Sieviešu izglītība un apmācības” (2007.),
- „Sievietes un nabadzība” (2007.),
- „Rādītāji par meitenēm” (2008.),
- „Sievietes un bruņoti konflikti”(2008.),
- “Sievietes un vide” (2012.),
- „Vardarbības pret sievieti apkarošana un sociālo pakalpojumu nodrošināšana no vardarbības ģimenē cietušajiem” (2012.),
- „Sievietes un mediji” (2013.).

Šobrīd Eiropas Savienības līmenī nav izstrādāti indikatori Rīcības platformā noteiktajā jomā: „Sievietes un cilvēktiesības” (I).

Ziņojumā sagatavošanā izmantoti [CSP dati](#), [DG Justice dati](#), [EIGE dati](#), [EUROSAT dati](#), [SPKC dati](#), [CVK](#), [LPS](#) un [LDDK](#) mājaslapā pieejamā informācija, kā arī IZM sniegtie dati, IeM Informācijas centra dati un [FRA](#) informācija.

Sievietes politisko lēmumu pieņemšanas procesos un varas pozīcijās (G)

Jomas “Sievietes politisko lēmumu pieņemšanas procesos un varas pozīcijās” izvērtēšanai tiek analizēti indikatori, kas atspoguļo sieviešu un vīriešu lomu politiskajos, sociālajos un ekonomiskajos procesos. Statistiku par dzimumu līdzsvaru lēmumu pieņemšanas jomā Eiropas Savienības līmenī un Eiropas Savienības dalībvalstu nacionālajos līmeņos apkopo *DG Justice un EIGE*. Situācijas analīzei izmantoti arī CSP, CVK un LPS dati.

SIEVIETES VALSTU VAI FEDERĀLAJOS PARLAMENTOS UN EIROPAS PARLAMENTĀ

▪ Dzimumu līdzsvars Latvijas Republikas Saeimā un Eiropas Savienības dalībvalstu parlamentos

Iepriekšējās Latvijas Republikas 12. Saeimas vēlēšanas notika 2014. gada 4. oktobrī un tajās uz 100 deputātu vietām tika ievēlētas **19 sievietes (19%) un 81 vīrietis (81%)**. Vērtējot iepriekšējo Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanu rezultātus redzams, ka ievēlēto sieviešu īpatsvars nav augsts un kopš 2006. gada tas aptuveni ir 19% līmenī (skatīt 1.tabulu)¹.

1.tabula

Latvijas Republikas 5.-12. Saeimas vēlēšanu rezultāti (personu skaits)

	Kopā	Vīrieši	Sievietes
5. Saeima (1993. -1995. gads)	100	86	14
6. Saeima (1995. -1998. gads)	100	92	8
7. Saeima (1998. -2002. gads)	100	83	17
8. Saeima (2002. -2006. gads)	100	82	18
9. Saeima (2006. -2010. gads)	100	81	19
10. Saeima (2010. -2011. gads)	100	81	19
11. Saeima (2011. -2014. gads)	100	79	21
12. Saeima (2014. gads)	100	81	19

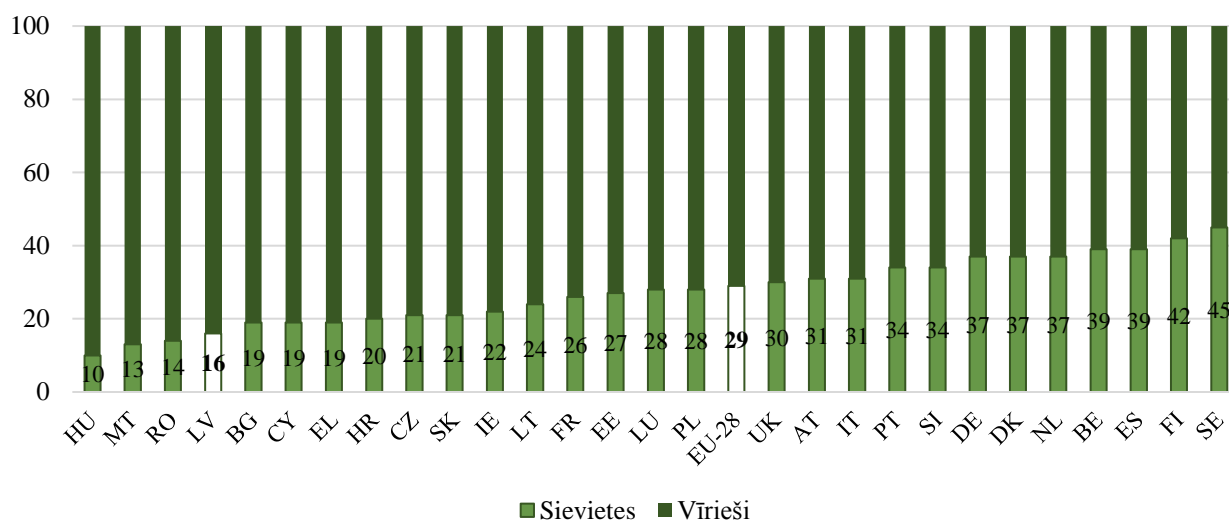
Avots: CVK

Saeimas deputātu sastāvs pēc vēlēšanām mainās un saskaņā ar *DG Justice* publicēto informāciju, Latvijas Republikas Saeimas deputātu sastāvā, **2016. gada 3. ceturksnī sieviešu īpatsvars bija sarucis līdz 16%**, bet Eiropas Savienības vidējais rādītājs par sieviešu īpatsvaru nacionālajos parlamentos 2016. gada 3. ceturksnī bija 29%.

Vērtējot citu Eiropas Savienības dalībvalstu situāciju, redzams, ka vīriešu pārsvars nacionālajos parlamentos ir visām Eiropas Savienības dalībvalstīm. Visaugstākais vīriešu īpatsvars 90% ir Ungārijā, bet vistuvāk līdzsvaram ir Zviedrijas parlaments ar 45% sieviešu īpatsvaru un Somijā ar 42% sieviešu īpatsvaru (skatīt 1.attēlu).

¹ CVK dati

Sieviešu īpatsvars Eiropas Savienības dalībvalstu parlamentos 2016. gada 3.ceturksnī (%)

Avots: DG Justice

▪ Dzimumu līdzsvars Eiropas Parlamentā

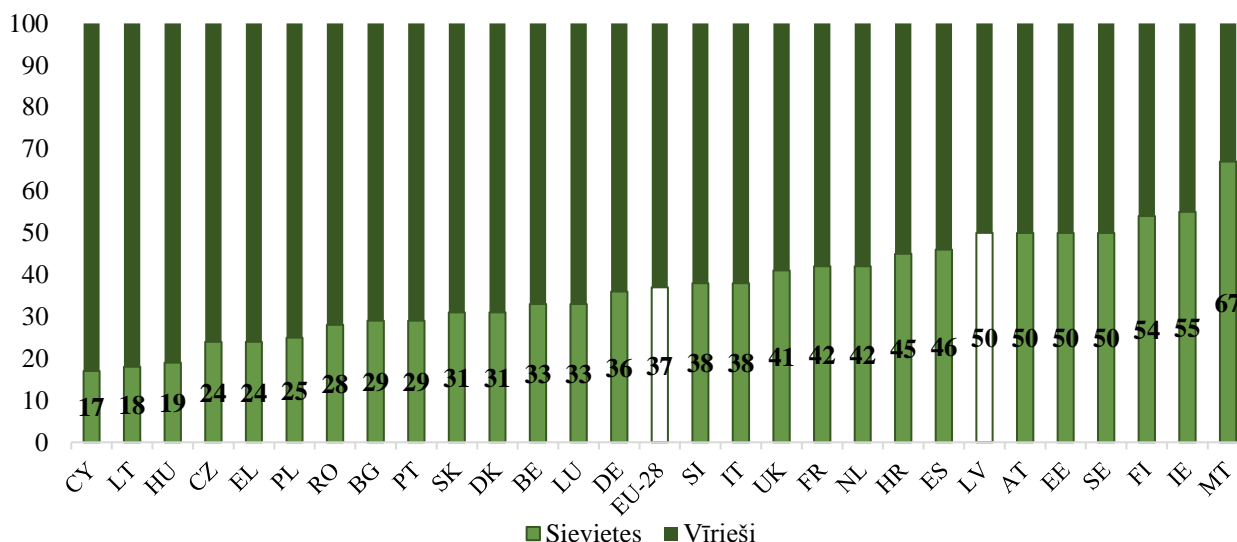
Eiropas Parlamenta vēlēšanas notika 2014. gada 24. maijā, kurās Latvijas pārstāvībai Eiropas Parlamentā bija jāievēl astoņi deputāti un tika ievēlēti **5 vīrieši (63,5%) un 3 sievietes (37,5%)**. Arī 2009. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās no Latvijas tika ievēlēti 5 vīrieši un 3 sievietes, savukārt 2004. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās no Latvijas tika ievēlēti 9 deputāti - 7 vīrieši (78%) un 2 sievietes (22%).²

DG Justice apkopotā statistika liecina, ka Eiropas Parlamentā dzimumu līdzsvara situācija uzlabojas un kopš 1979. gada, kad **ievēlēto sieviešu īpatsvars bija 16%, tas ir izaudzis līdz 37% 2014. gadā**. Latvijas rādītājs (37,5% sieviešu) ir tuvu Eiropas Savienības vidējam līmenim.

Līdzīgi kā nacionālajos parlamentos, Eiropas Parlamentā deputātu sastāvs mainās un, saskaņā ar DG Justice apkopoto statistiku, 2016. gada 3. ceturksnī situācija dalībvalstu līmenī ir izmainījusies, bet Eiropas Savienības līmenī sieviešu īpatsvars saglabājies 37%. 2016. gada 3. ceturksnī Latvija, Igaunija, Austrija un Zviedrija ir valstis, kurām sieviešu īpatsvars parlamentā ir 50%. Viszemākais sieviešu īpatsvars Eiropas Parlamentā ir Kiprai (17%), Lietuvai (18%) un Ungārijai (19%), savukārt visaugstākais sieviešu īpatsvars ir Maltai (67%) un Īrijai (55%) (skatīt 2. attēlu).

² CVK dati

**Sieviešu un vīriešu īpatsvars Eiropas Parlamenta vēlēšanās
ievēlēto Eiropas Savienības dalībvalstu deputātu sastāvā, %**

Avots: DG Justice

**IEVĒLĒTO SIEVIEŠU ĪPATSVARŠ PAŠVALDĪBU STRUKTŪRĀS UN SIEVIEŠU ĪPATSVARŠ
LATVIJAS PAŠVALDĪBĀS**

Latvijas Republikas pašvaldību vēlēšanas notika 2013. gadā 9 republikas pilsētās (Rīgā, Jūrmalā, Valmierā, Liepājā, Ventspilī, Rēzeknē, Daugavpilī, Jēkabpilī un Jelgavā), kā arī 110 novados un tajās kandidēja **5 186 vīrieši (59.4%) un 3539 sievietes (40.6%)**, bet ievēlēti tika **1113 vīrieši (69%) un 505 sievietes (31%)**. Salīdzinot ar iepriekš notikušajām pašvaldību vēlēšanām, kas notika 2009. gadā, 2013. gadā ievēlēto sieviešu skaits ir samazinājies (skatīt 3.attēlu).³

3. attēls

Latvijas pašvaldību vēlēšanās ievēlēto sieviešu un vīriešu īpatsvars, %

Avots: CVK

CVK dati par ievēlētajiem pašvaldību deputātiem liecina, ka lielākajās (republikas nozīmes) pilsētās 2013. gadā ievēlēto sieviešu īpatsvars ir zemāks nekā Latvijas vidējais rādītājs. Visaugstākais ievēlēto vīriešu īpatsvars bija Jēkabpilī (92.3% vīriešu) un Rēzeknē (92.3% vīriešu). Vienlaikus jāatzīmē, ka

³ CVK dati

gandrīz visās republikas nozīmes pilsētās vīriešu īpatsvars bija tuvu 80% un tikai Jūrmalā ievēlēto sieviešu īpatsvars bija nedaudz lielāks nekā vīriešu īpatsvars, t.i., Jūrmalā ievēlēto deputātu sastāvā bija 53,3. % sieviešu (skatīt 2.tabulu).

2.tabula

**Sieviešu un vīriešu īpatsvars pašvaldību vēlēšanās ievēlēto deputātu sastāvā
Latvijas lielajās pilsētās 2013. gadā, %**

	Sievietes	Vīrieši
Latvijā kopā	31,2	68,8
Rīga	21,7	78,3
Daugavpils	13,3	86,7
Liepāja	20,0	80
Jelgava	13,3	86,7
Jūrmala	53,3	46,7
Ventspils	15,4	84,6
Rēzekne	7,7	92,3
Valmiera	15,4	84,6
Jēkabpils	7,7	92,3

Avots: CVK

Dati par situāciju pēc 2013. gada pašvaldību vēlēšanām liecina, ka pēc vēlēšanām nevienā no deviņām republikas nozīmes pilsētām domes vadītāja amatu neieguva sieviete un, atbilstoši LPS mājaslapā pieejamajai informācijai, 2016. gadā situācija nav mainījies. Savukārt novadu pašvaldību domes priekšsēdētāju amatos 2016. gada septembrī bija 25% sieviešu un 75% vīriešu.

EIGE publicētie dati liecina, ka Eiropas Savienības līmenī situācija saistībā ar dzimumu līdzsvaru dalībvalstu vietējo valdību līmenī ir vāja, jo pārsvarā Eiropas Savienības dalībvalstu vietējo pašvaldību vadītāji ir vīrieši. 2015. gadā vīriešu īpatsvars Eiropas Savienības dalībvalstu vietējo valdības vadītāju amatos pārsvarā bija virs 80% un zemākais vīriešu - vadītāju īpatsvars bija trijās valstīs - Zviedrijā 63% vīriešu, Slovēnijā 77% vīriešu un Latvijā 76%. Eiropas Savienības vidējais 2015. gada rādītājs ir 15% sieviešu un 85% vīriešu vietējo valdību vadītāju amatos, bet salīdzinoši 2011. gadā Eiropas Savienības vidējais rādītājs bija 13% sieviešu un 87% vīriešu.

**POLITIKA, AR KO TIEK VEICINĀTA LĪDZSVAROTA SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU DALĪBA
VĒLĒŠANĀS**

Eiropas Parlamenta Iekšpolitikas ģenerāldirektorāts 2013. gadā ir sagatavojis ziņojumu [*Electoral Gender Quota Systems and their Implementation in Europe Update 2013*](#), kurā atspoguļota situācija Eiropas Savienības dalībvalstīs saistībā ar dzimumu kvotu sistēmas ieviešanu vēlēšanu organizēšanai. Latvijā nav tiesību aktu vai ieteikumu par dzimumu kvotām ne politiskās, ne ekonomiskās jomās un abiem dzimumiem ir līdzvērtīgas iespējas kandidēt vēlēšanās un tikt ievēlētiem.

Saskaņā ar *EIGE* aprēķināto Eiropas dzimumu līdztiesības indeksu “vara” ir viena no jomām, kurā Latvijas rezultāti 2012. gadā (jaunāki dati nav pieejami) pārsniedz Eiropas Savienības vidējo: Latvijā - 42,5%, Eiropas Savienībā vidēji - 39,7%.

SIEVIETES UN VĪRIEŠI EIROPAS KOMISIJAS LOCEKĻU SASTĀVĀ

EK locekļu sastāvā kopš 2013. gada 3.ceturkšņa ir 9 sievietes (32%) un 19 vīrieši (68%).

2015. un 2016. gadā Latviju Eiropas Komisijā pārstāv Valdis Dombrovskis, kurš kopš 2014. gada novembra pilda Eiropas Komisijas priekšsēdētāja vietnieka eiro un sociālā dialoga jautājumos amata pienākumus.

SIEVIETES UN VĪRIEŠI MINISTRU AMATOS VALSTU VAI FEDERĀLAJĀS VALDĪBĀS

Atbilstoši 2016. gada septembra situācijai, Latvijā ministru amatus ieņēma 3 sievietes (21%) un 11 vīrieši (79%). Sieviešu un vīriešu īpatsvars ministru amatos ir samērā mainīgs rādītājs un, analizējot iepriekšējos gadu situāciju Latvijā, var secināt, ka sieviešu īpatsvars 2014. un 2015. gadā bija nedaudz virs Eiropas Savienības vidējā rādītāja, bet 2016. gadā sieviešu īpatsvars ir samazinājies (skatīt 3.tabulu).

3.tabula

Sieviešu īpatsvars ministru amatos Eiropas Savienībā un Latvijā, %

	2014. gada 3.ceturksnis	2015. gada 3. ceturksnis	2016. gada 3. ceturksnis
ES - 28	28	27	27
Latvija	36	29	21

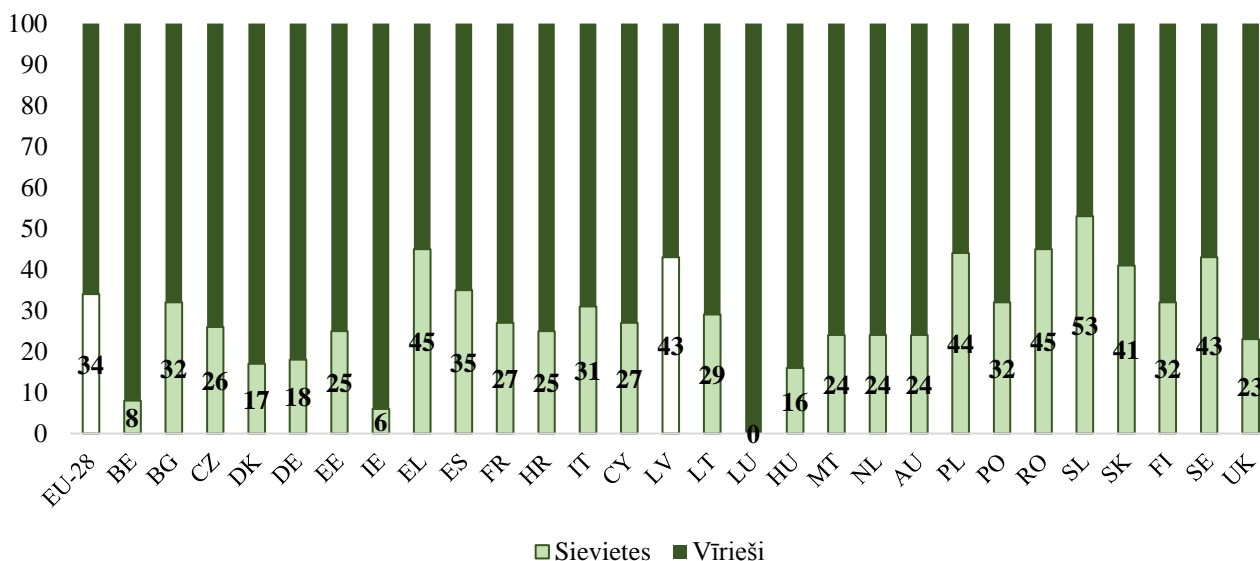
Avots: DG Justice

SIEVIETES AUGSTĀKO VALSTS IERĒDŅU AMATOS UN AUGSTĀKO VALSTS IERĒDŅU – SIEVIEŠU SADALĪJUMS PA DAŽĀDĀM RĪCĪBAS JOMĀM

Saskaņā ar DG Justice apkopoto statistika **Latvijā pirmā līmeņa vadītāju amatos** (valsts sekretārs, valsts kancelejas direktors) sieviešu īpatsvars 2015. gadā bija 43%, bet Eiropas Savienības vidējais rādītājs par 2015. gadu bija 34% sieviešu (skatīt 4. attēlu).

4.attēls

Sieviešu īpatsvars Eiropas Savienības dalībvalstu augstākā līmeņa valsts ierēdņu amatos 2015. gadā, %

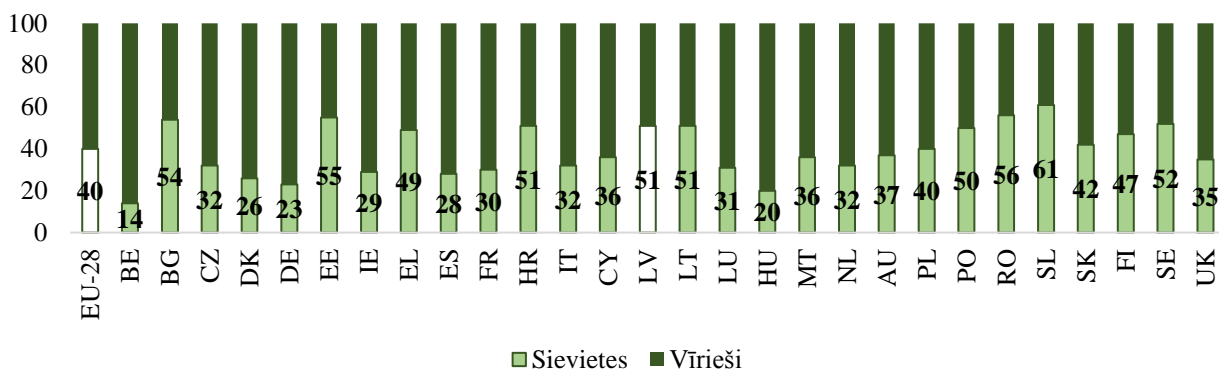

Avots: DG Justice

Savukārt DG Justice apkopoto statistika **par otrā līmeņa amatiem** (valsts sekretāra vietnieks, valsts kancelejas direktora vietnieks) Latvijā 2015. gadā atspoguļo nelielu sieviešu pārsvaru (51%), bet ES vidēji šajā amatu kategorijā bija 40% sieviešu (skatīt 5. attēlu).

5. attēls

Sieviešu īpatsvars Eiropas Savienības dalībvalstu valsts iestāžu otrā līmeņa vadītāju amatos 2015. gadā, %

Avots: DG Justice

Saskaņā ar Finanšu ministrijas apkopotajiem datiem par Latvijā nodarbināto ierēdņu sadalījumu pa amatu grupām iestādēs, kurās ieviests civildienests, 2016. gada janvāra beigās kopumā bija nodarbinātas 11 272 personas, no tām 76% sieviešu un 24% vīriešu. Dzimumu proporcija 2016. gadā salīdzinājumā ar 2013. gadu ir saglabājusies nemainīga, jo arī 2013. gadā valsts pārvaldē strādāja 76% sieviešu un 24% vīriešu.

2016. gada 31. janvārī, līdzīgi kā iepriekšējos gados, augstāks sieviešu īpatsvars bija zemākajās valsts pārvaldes amatu grupās (speciālisti, struktūrvienību vadītāji un vietnieki), savukārt augstākās amata grupās (valsts sekretārs) sieviešu īpatsvars pakāpeniski samazinās (skatīt 4. tabulu).

4.tabula.

Sievietes un vīrieši ierēdņu amatos Latvijā 2016. gada 31. janvārī

Amatu grupa	Kopā (skaits)	Sievietes (skaits)	Vīrieši (skaits)	Sievietes (%)	Vīrieši (%)
Valsts sekretāri	12	6	6	50%	50%
Valsts sekretāra vietnieki	44	23	21	52%	48%
Iestādes vadītāji	65	32	33	49%	51%
Iestādes vadītāja vietnieki	79	45	34	57%	43%
Struktūrvienības vadītāji un vietnieki	2 386	1 800	586	75%	25%
Speciālisti	9 186	6 991	2 195	76%	24%
Kopā	11 772	8 897	2 875	76%	24%

Avots: Finanšu ministrija.

Piezīme: 2016. gada 31. janvārī bija vakants valsts sekretāra amats Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijā.

No 2016. gada janvāra līdz 2016. gada septembrim, izmainoties valsts sekretāru sastāvam, sieviešu un vīriešu proporcija šajā grupā ir mainījusies un valsts sekretāru amatos ir 4 sievietes (30,8%) un 9 vīrieši (69,2%).

Atbilstoši BEIS sistēmai, ministrijas tiek iedalītas pēc to funkcijām:

B (“*basic functions*” – pamatfunkciju): Aizsardzības, Ārlietu, Iekšlietu, Tieslietu ministrija,
E (“*economy*” – ekonomikas): Zemkopības, Ekonomikas, Finanšu ministrija,
I (“*infrastructure*” – infrastruktūras): Vides Aizsardzības un Reģionālās attīstības, Satiksmes ministrija;
S (“*socio-cultural functions*” – sabiedrības un kultūras funkciju): Kultūras, Izglītības un Zinātnes, Veselības un Labklājības ministrijas.

EK apkopotā informācija par 1. un 2. līmeņa vadītāju amatos esošo sieviešu un vīriešu proporciju, liecina, ka Latvijā B un I funkciju ministrijās vadītāju amatos ir tikai vīrieši, bet E funkciju ministrijās ir vīriešu – vadītāju pārsvars (67%). Savukārt S funkciju ministrijās Latvijā 1. līmeņa vadītāju amatos ir 45% sieviešu un 2. līmeņa vadītāju amatos 25% sieviešu (skat 5.tabulu).

5.tabula

**Sieviešu un vīriešu īpatsvars valsts iestāžu vadītāju amatos
 Latvijā un Eiropas Savienībā 2014. gadā, %**

	1.līmeņa vadītāji				2. līmeņa vadītāji			
	ES -28		LV		ES - 28		LV	
	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši
B	21	79	0	100	23	77	40	60
E	19	81	33	67	22	78	0	100
I	25	75	0	100	19	81	0	100
S	45	55	50	50	37	63	25	75

Avots: DG Justice

**SIEVIETES DALĪBVALSTU AUGSTĀKO TIESU LOCEKĻU UN EIROPAS KOPIENAS TIESAS UN
 PIRMĀS INSTANCES TIESAS LOCEKĻU SASTĀVĀ**

CSP dati liecina, ka visu instanču tiesās Latvijā ir vērojams būtisks sieviešu pārsvars. Sieviešu īpatsvara izmaiņas 2015. gadā salīdzinājumā ar 2014. gadu Pirmās instances tiesās un Apgabaltiesās ir minimālas, un tikai Apgabaltiesās sieviešu īpatsvars samazinājies par 0.9 procentpunktiem. Savukārt Augstākās tiesas sastāvā 2015. gadā salīdzinājumā ar 2014. gadu sieviešu īpatsvars pieaudzis par 7,2 procentpunktiem (skatīt 6.tabulu).

6. tabula

Tiesnešu sastāvs gada beigās

Gads	Pavisam	Sievietes (skaits)	Vīrieši (skaits)	Sievietes (%)	Vīrieši (%)
Pirmās instances tiesās					
2005	269	198	71	73,6%	26,4%
2010	255	198	57	77,6%	22,4%
2013	256	205	51	80,1%	19,9%
2014	266	212	54	79,7%	20,3%
2015	271	218	53	80,4%	19,6%
Apgabaltiesās					
2005	121	84	37	69,4%	30,6%
2010	110	86	24	78,2%	21,8%
2013	113	87	26	77,0%	23,0%
2014	113	86	27	76,1%	23,9%
2015	119	89	30	74,8%	25,2%
Augstākajā tiesā					
2005	44	24	20	54,5%	45,5%

Gads	Pavisam	Sievietes (skaits)	Vīrieši (skaits)	Sievietes (%)	Vīrieši (%)
2010	49	26	23	53,1%	46,9%
2013	50	27	23	54,0%	46,0%
2014	47	29	18	61,7%	38,3%
2015	45	31	14	68,9%	31,3%

Avots: CSP

EUROSTAT dati par sieviešu īpatsvaru Eiropas Savienības tiesās 2015. gadā liecina par būtisku vīriešu īpatsvara pārsvaru un tiesu prezidentu amatos ir tikai vīrieši (skat 7. tabulu).

7.tabula

Sieviešu īpatsvars Eiropas Savienības tiesās 2015. gadā.

	Prezidenti		Locekļi			
	Sievietes (skaits)	Vīrieši (skaits)	Sievietes (skaits)	Vīrieši (skaits)	Sievietes (%)	Vīrieši (%)
Civildienesta Tiesa	0	1	1	6	14%	86%
Eiropas Savienības Tiesa	0	1	5	23	18%	82%
Vispārējā Tiesa	0	1	6	22	21%	79%

Avots: Eurostat

CENTRĀLĀS BANKAS VADĪBĀ UN LĒMUMU PIENĒMŠANĀ IESAISTĪTO SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU PROPORCIJA

Latvijas Centrālās bankas prezidents ir vīrietis, savukārt Centrālās bankas prezidenta vietniece ir sieviete. 2015. gada dati liecina, ka Latvijas Centrālās bankas padomes un valdes sastāvā ir 3 sievietes (23%) un 10 vīrieši (77%). Salīdzinājumā ar iepriekšējo pārskata periodu, sieviešu proporcija valdes sastāvā ir pieaugusi (no 21% līdz 23% 2015. gadā).⁴

SIEVIETES UN VĪRIEŠI E FUNKCIJU MINISTRIJĀS MINISTRU UN VICE MINISTRU AMATOS⁵

E funkciju ministrijās Latvijā, atbilstoši BEIS sistēmas klasifikācijai, ir Ekonomikas ministrija, Finanšu ministrija un Zemkopības ministrija. Latvijā šo ministriju vadībā 2016. gada sākumā ir viena sieviete un divi vīrieši, t.i., 33% sievietes, 66% vīrieši un šāda proporcija ir bijusi arī 2014. un 2013. gadā. Ministriju valsts sekretāru amatos E funkciju ministrijās 2016. gada 1. janvārī bija divas sievietes un viens vīrietis (66% sievietes, 33% vīrieši). Savukārt 2013. gadā bija apgriezta situācija, kad valsts sekretāru amatos ekonomiskajās ministrijās bija viena sieviete (33%) un divi vīrieši (66%).

Latvijā *vice* - ministru pienākumus pilda parlamentārie sekretāri. 2016. gada janvāra dati liecina, ka visi E funkciju ministriju parlamentārie sekretāri ir vīrieši (100%). Salīdzinot 2013. gadā parlamentāro sekretāru amatā ekonomiskajās ministrijās bija viena sieviete (33%) un divi vīrieši (66%).

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU SKAITS LIELĀKO ARODBIEDRĪBU VADĪBĀ (PREZIDENTS UN VICEPREZIDENTS)

⁴DG Justice

⁵ Eiropas Komisijas metodoloģija attiecībā uz datubāzi par sievietēm un vīriešiem lēmumu pieņemšanas pozīcijās (WMID Methodology)

2016. gada jūlija dati liecina, ka LBAS vadībā (priekšsēdētājs un divi vietnieki) ir divi vīrieši un viena sieviete (66% vīrieši, 33% sievietes). Kopš 2009. gada dzimumu proporcija LBAS vadībā nav mainījusies.

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU SKAITS VISĀS ARODBIEDRĪBU VADĪBAS INSTITŪCIJĀS

LBAS valdes priekšsēdētājs ir vīrietis. Valdē ir vēl 14 locekļi - 9 vīrieši un 5 sievietes. Tādējādi kopumā LBAS valdē sieviešu un vīriešu proporcija ir 10 vīrieši un 5 sievietes, jeb 66.7% vīriešu un 33,3% sievietes. LBAS Padomē ir 29 sievietes un 21 vīrietis (58% sievietes un 42% vīriešu).⁶

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU SKAITS DARBA DEVĒJU ORGANIZĀCIJAS VADĪBĀ (PREZIDENTS UN VICEPREZIDENTI)

LDDK prezidents un viceprezidenti ir viena sieviete (12,5%) un septiņi (87,5%) vīrieši. Šī proporcija ir nemainīga kopš 2009. gada.

Sieviešu un vīriešu skaits visās darba devēju organizācijas vadības institūcijās

LDDK padomi 2016. gada jūlijā veido 21 persona, no kuriem trīs ir sievietes (sievietes 14%, vīrieši – 86%) un šī proporcija ir nemainīga kopš 2013. gada.⁷

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU SKAITS 50 LIELĀKO BIRŽĀ KOTĒTO UZŅĒMUMU VALŽU PRIEKŠSĒDĒTĀJU UN LOCEKĻU VIDŪ

Saskaņā ar *DG Justice* apkopotajiem datiem, Latvijā sieviešu īpatsvars biržā kotēto uzņēmumu padomju locekļu sastāvā ir viens no augstākajiem Eiropas Savienībā un 2015. gadā tas bija 30,4%, bet Eiropas Savienības vidējais rādītājs bija 22,7%. Augstāks šis rādītājs nekā Latvijai ir tikai Francijai (35,6% sievietes) un Zviedrijai (32,6%).

SECINĀJUMI

- ❖ **Latvijā sieviešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā ir zema**, jo sieviešu īpatsvars visos nozīmīgākajos amatos, izņemot tiesnešu amatus, ir daudz zemāks nekā vīriešiem. 2016. gadā sieviešu īpatsvars LR Saeimas deputātu sastāvā - 16%, ministru amatos - 21%, ministrijas valsts sekretāru amatos – 30,8%, republikas nozīmes pilsētu pašvaldību vadītāju amatos - 0%.
- ❖ **Ļoti augsts sieviešu īpatsvars Latvijā vērojams tiesnešu amatos**. 2016. gadā tiesnešu sieviešu īpatsvars Pirmās instances tiesā – 80,4%, Apgabaltiesā – 74,8%, Augstākā tiesā – 68,9%
- ❖ Latvijā līdzīgi kā citās Eiropas Savienības dalībvalstīs **vērojama tendence – jo augstāks amats, jo zemāka sieviešu pārstāvniecība tajā**, un sieviešu īpatsvars joprojām ir vislielākais tieši zemākajās amatu grupās.
- ❖ Atšķirībā no dažām Eiropas Savienības dalībvalstīm, **Latvijā nav tiesību aktu vai ieteikumu par dzimumu kvotām ne politikas, ne ekonomikas jomās.**

⁶ LBAS

⁷ LDDK

Sievietes un ekonomika (F)

Jomas „Sievietes un ekonomika” vērtēšanai tiek izmantoti indikatori, kas atspoguļo dzimumu līdztiesības situāciju nodarbinātības, darba un ģimenes dzīves saskaņošanas, darba samaksas jomās. Jomas analīzei izmantoti VSAA, CSP un *EUROSTAT* dati.

NODARBINĀTO VĪRIEŠU UN SIEVIEŠU, KAS ATRODAS BĒRNU KOPŠANAS ATVAĻINĀJUMĀ, ĪPATSVARŠ KOPĒJĀ BĒRNU KOPŠANAS ATVAĻINĀJUMĀ ESOŠO PERSONU SKAITĀ UN KOPĒJĀ NODARBINĀTO SKAITĀ

Saskaņā ar CSP veiktā Darbaspēka izlases veida apsekojuma rezultātiem Latvijā nodarbināto iedzīvotāju, kas atrodas bērnu kopšanas atvaļinājumā, īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā 2013. un 2014. gadā bija 1,1%, **bet 2015. gadā īpatsvars pieauga līdz 1,5%**⁸.

Latvijā iespēju izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu nodarbinātām personām paredz darba likuma 156. pants. Darba likumā noteikts, ka ikvienam darbiniekam ir tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu sakarā ar bērna dzimšanu vai adopciju. Savukārt, lai nodrošinātu ienākumu atvietošanu personai laikā, kad tā kopj bērnu, tiek nodrošināta bērna kopšanas pabalsta un/vai vecāku pabalsta izmaksas saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likumā un Likumā par sociālo apdrošināšanu noteikto.

Vecāku pabalstu izmaksā sociāli apdrošinātai personai, kura kopj bērnu vai vairākus vienās dzemdībās dzimušus bērnus, ja šī persona ir nodarbināta pabalsta piešķiršanas dienā, ir uzskatāma par darba ņēmēju vai pašnodarbināto saskaņā ar likumu "Par valsts sociālo apdrošināšanu". Vecāku pabalstu vidēji mēnesī 2014. gadā saņēma 12 541 personas (93% sievietes), 2015. gadā 16 188 personas (81% sievietes), bet 2016. gada 1. pusgadā 22 489 personas (80% sievietes)⁹.

Bērnu kopšanas pabalstu izmaksā vecākiem, kuri nav sociāli apdrošinātās personas (nav darba ņēmēji vai pašnodarbinātie), gan tiem – kuri ir sociāli apdrošinātās personas. Vecāku pabalstu un bērna kopšanas pabalstu par vienu un tā paša bērna kopšanu, par vienu un to pašu laika posmu piešķir vienai personai. Tādēļ vecākiem ģimenē ir jāvienojas, kurš saņem pabalstus par bērna kopšanu, jo gan vecāku pabalstu, gan bērna kopšanas pabalstu par vienu bērna kopšanu piešķir vienam vecākam (vienai personai). Bērnu kopšanas pabalstu vidēji mēnesī 2014. gadā saņēma 27 038 personas (95% sievietes), 2015. gadā 36 575 personas (89% sievietes), bet 2016. gada 1. pusgadā 39 217 personas (85% sievietes).¹⁰

PIRMSSKOLAS UN PAMATSKOLAS VECUMA BĒRNU APRŪPES PAKALPOJUMU PIEEJAMĪBA (LĪDZ UN VAIRĀK NEKĀ 30 STUNDAS NEDĒĻĀ) ĢIMENĒM, KURAS AUDZINA BĒRNUS

- **Pirmsskolas vecuma bērnu formālie aprūpes pakalpojumi 30 stundas un vairāk nedēļā**

Latvijā formālo aprūpes pakalpojumu 30 stundas un vairāk nedēļā 2014. gadā izmantoja **74%** bērnu vecumā no 3 gadiem līdz obligātajam skolas vecumam un **20%** bērnu vecumā līdz 2 gadiem. Savukārt

⁸ Iekļautas nodarbinātās personas, kuras pārskata nedēļā nestrādāja, jo bija bērna kopšanas atvaļinājumā, izņemot tās personas, kurām prombūtne no darba (no pēdējās dzemdību atvaļinājuma dienas līdz paredzamajam darbā atgriešanās datumam) bija paredzēta ilgāka par 3 mēnešiem un nesaņēma ne darba samaksu, ne bērna kopšanas pabalstu. Dalījums pa dzimumiem nav iespējams, jo vīriešu īpatsvars, kas atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā, ir nepietiekams, lai izpildītu kvalitātes prasības.

⁹ VSAA dati.

¹⁰ VSAA dati.

Eiropas Savienības vidējie rādītāji salīdzinājumā ar Latvijas rādītājiem ir daudz zemāki, t.i., 49% bērnu vecumā no 3 gadiem līdz obligātajam skolas vecumam izmantoja un 14% bērnu vecumā līdz 2 gadiem (skatīt 8 tabulu).

8.tabula

**Formālajā aprūpē pirmsskolas vecuma bērniem
30 un vairāk stundas nedēļā 2010. - 2014. gadā, %**

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Bērnu īpatsvars vecumā no 3 gadiem līdz obligātajam skolas vecumam					
ES-28	45	46	47	47	49
LV	60	65	72	70	74
Bērnu īpatsvars vecumā līdz 2 gadiem					
ES-28	14	15	13	14	14
LV	16	15	19	22	20

Avots: EUROSTAT

- **Pirmsskolas vecuma bērnu formālie aprūpes pakalpojumi mazāk nekā 30 stundas nedēļā**

Pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes pakalpojums 30 un mazāk stundu nedēļā Latvijā ir mazāk populārs, un 2014. gadā to izmantoja **5%** bērnu vecumā no 3 gadiem līdz obligātajam skolas vecumam un **2%** bērnu vecumā līdz 2 gadiem. Savukārt Eiropas Savienības vidējais rādītājs liecina, ka šo pakalpojumu 2014. gadā Eiropas Savienībā vidēji izmantoja 34% bērnu vecumā no 3 gadiem līdz obligātajam skolas vecumam un 14% bērnu vecumā līdz 2 gadiem. (skatīt 9. tabulu).

9.tabula

**Formālā aprūpē pirmsskolas vecuma bērniem
30 un mazāk stundas nedēļā 2010. - 2014. gadā, %**

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Bērnu īpatsvars vecumā no 3 gadiem līdz obligātajam skolas vecumam					
ES-28	39	37	36	35	34
LV	6	7	7	9	5
Bērnu īpatsvars vecumā līdz 2 gadiem					
ES-28	14	14	14	13	14
LV	2	1	4	1	2

Avots: EUROSTAT

- **Skolas vecuma bērnu līdz 12 gadu vecumam formālās aprūpes pakalpojums**

Latvijā skolas vecuma bērnu līdz 12 gadu vecumam, kas izmanto **formālās aprūpes pakalpojumus līdz 30 stundām nedēļā**, īpatsvars 2014. gadā bija **16%**, bet salīdzinoši Eiropas Savienības vidējais rādītājs par šī pakalpojuma saņēmēju īpatsvaru ir 34%, jeb par 18 procentpunktiem vairāk nekā Latvijā. Latvijā rādītājs atspoguļo būtisku samazinājumu salīdzinājumā ar 2011. un 2012. gadu, kad minētais rādītājs bija 26%. Savukārt skolas vecuma bērnu vecumā līdz 12 gadiem, kas **iesaistīti formālajā aprūpē 30 un vairāk stundu nedēļā**, īpatsvars 2014. gadā un 2013. gadā bija 81%, kas ir par 18 procentpunktiem augstāks par Eiropas Savienības vidējo rādītāju (skatīt 10. tabulu).

**Formālā aprūpe skolas vecuma bērniem līdz 12 gadu vecumam
2010. - 2014. gadā, %**

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Bērnu īpatsvars, kas saņem pakalpojumu līdz 30 stundām nedēļā					
ES-28	39	38	36	35	34
LV	22	26	26	17	16
Bērnu īpatsvars, kas saņem pakalpojumu 30 stundas un vairāk nedēļā					
ES-28	56	58	60	62	63
LV	75	70	72	81	81

Avots: EUROSTAT

VALSTS ĪSTENOTĀ INTEGRĒTĀ POLITIKA, KAS VĒRSTAS UZ DARBA UN ĢIMENES DZĪVES SASKAŅOŠANU

Lai nodrošinātu risinājumu bērnu aprūpei vecākiem, kas strādā nestandarta darba laiku, Eiropas Savienības Nodarbinātības un sociālās inovācijas programmas (*EaSI PROGRESS*) 2014.- 2020. gadam ietvaros no 2015. gadā augusta Labklājības ministrija sadarbībā ar Jelgavas pilsētas pašvaldību, Rīgas pilsētas pašvaldību, Valmieras pilsētas pašvaldību un Korporatīvās ilgtspējas un atbildības institūtu īsteno [projektu “Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku”](#). Projekta mērķis ir attīstīt elastīgus bērnu aprūpes pakalpojumus vecāku, kas strādā nestandarta darba laiku, bērniem, izveidojot ilgtermiņa modeli šo pakalpojumu subsidēšanai un tādējādi veicinot vecāku nodarbinātību un darba un ģimenes dzīves saskaņošanu.

Elastīga bērnu aprūpes pakalpojuma ieviešana uzlabos situāciju ģimenēm, kurās vecāki nodarbināti maiņu darbā un brīvdienās. Kā liecina CSP statistika 2015. gadā 35,3% vīriešu un 33,6% sieviešu bija nodarbināti sestdienās, savukārt darbs vakaros bija 30,2% sieviešu un 32,2% vīriešu, būtiska daļa nodarbināto strādā arī maiņu darbā. Jāpiebilst, ka šāda nodarbinātības prakse ir salīdzinoši nemainīga, ko apstiprina arī CSP statistika. Nepiedāvājot alternatīvu risinājumus bērnu aprūpei vecākiem, kuri strādā nestandarta darba laiku, vecākiem var nākties pārtraukt darba attiecības vai samazināt darba stundu skaitu, kas pasliktina ģimenes materiālo situāciju.

Vecāku un darba pienākumu saskaņošanai Darba likumā ir ietverta virkne garantiju iedzīvotājiem, kuri pilda vecāku pienākumus, t.sk.,:

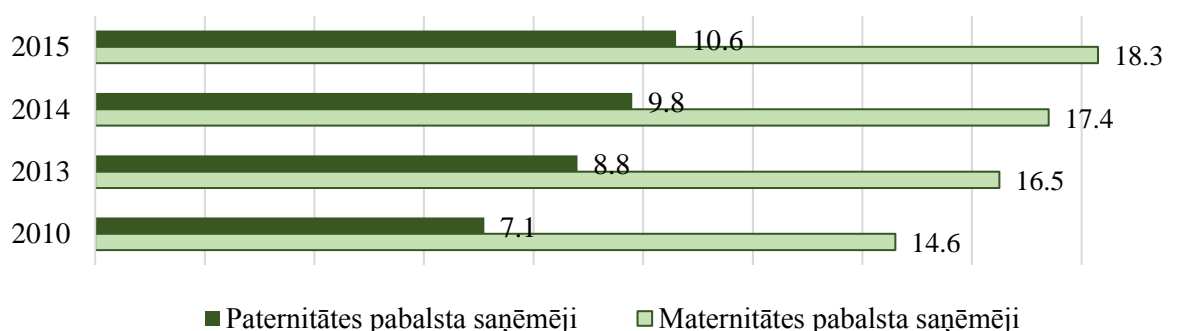
- Darbiniekam, kuram aprūpē ir bērns līdz 18 gadu vecumam, ir tiesības uz īslaicīgu prombūtni bērna saslimšanas vai nelaimes gadījumā, kā arī lai piedalītos bērna veselības pārbaudē, ja šādu pārbaudi nav iespējams veikt ārpus darba laika. Par šādu īslaicīgu prombūtni darbiniekam savlaicīgi ir jāpaziņo darba devējam, un tā nevar būt par pamatu darba uzteikumam.
- Darba devēja pienākums ir noteikt nepilnu darba laiku, ja to pieprasa darbinieks, kuram ir bērns ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam.

- Darbiniekam, kuram ir bērns ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam, ikgadējais apmaksātais atvaļinājums piešķirams vasarā vai pēc viņa vēlēšanās jebkurā citā laikā, kā arī tiek piešķirts trīs darba dienas ilgs ikgadējais apmaksātais papildatvaļinājums.
- Darba devēja pienākumu ir noteikt nepilnu darba laiku, ja to pieprasa darbinieks, kuram ir bērns ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam.
- Abiem vecākiem ir tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu sakarā ar bērna dzimšanu vai adopciju.

Latvijā kopš 2002. gada tēviem ir tiesības uz apmaksātu 10 dienu paternitātes atvaļinājumu. Kā liecina statistikas dati paternitātes pabalstu un maternitātes pabalsta saņēmēju skaits ik gadu pieaug (skatīt 6.attēlu)

6.attēls

Maternitātes un paternitātes pabalsta saņēmēju skaits (tūkst. personas)

Avots: CSP

PERSONU, KAM NEPIECIEŠAMA APRŪPE ĪPATSVARĀS VECUMA GRUPĀ 75 +

CSP dati par pastāvīgo iedzīvotāju skaitu Latvijā liecina, ka personu skaits vecumā virs 75 gadiem pieaug un 2016. gada sākumā Latvija bija 187 297 personas, kas ir par 3 743 personām vairāk nekā 2014. gada sākumā. Sociālās aprūpes pakalpojumu saņēmēju skaits pensijas vecuma iedzīvotāju grupā ir zems, kas liecina, aprūpe nav nepieciešama, vai to nodrošina ģimene, vai kādas citas personas (skatīt 11.tabulu).

11. tabula

Sociālās aprūpes pakalpojumi pensijas vecuma iedzīvotājiem

	2014.	2015.
Pensijas vecuma iedzīvotāju skaits gada sākumā	454 920	456 637
t.sk. personas vecumā 75+	178 675	183 554
Pakalpojumu saņēmējo pensijas vecuma personu skaits / īpatsvars kopējā pensijas vecuma iedzīvotāju skaitā %		
Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojums valsts, pašvaldību un citu organizāciju ilgstošas sociālās aprūpes iestādēs	7 033/1,5	6 837/1,5
Asistentu pakalpojums	2 620/0,6	3 835/ 0,8
Pakalpojums aprūpe mājās	9 560/2,1	11 627/ 6,3

Avots: CSP, LM

CSP dati par personām, kas nemeklē darbu liecina, ka 2015. gadā 12,2% no neaktīvajām personām nemeklēja darbu personisku vai ģimenes apstākļu dēļ un šis skaits ik gadu nedaudz pieaug, jo 2014.

gadā šādu iemeslu darba nemeklēšanai minēja 11,1%, 2013. gadā 10,4%, bet 2012. gadā – 9,7% neaktīvo personu.¹¹

DIENĀ PATĒRĒTAIS (“AIZŅEMTAIS”) LAIKS NODARBINĀTAJIEM (KAS DZĪVO AR VAI BEZ PARTNERA), KAM IR VIENS VAI VAIRĀKI BĒRNI VECUMĀ LĪDZ 12 GADIEM, VAI IR APRŪPĒJAMA PERSONA

Dienā patērētais laiks ir laiks, ko pavada darbā, ceļā uz darbu un atpakaļ, kā arī mājas darbu veikšanā pavadītais laiks.

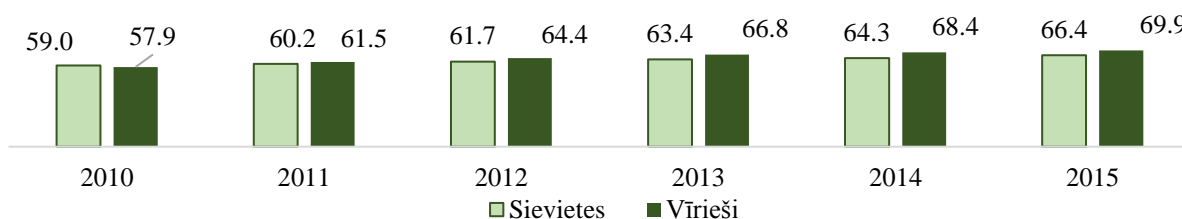
Regulāra ikgadējā statistika šim rādītājam Eiropas Savienības dalībvalstīs, ieskaitot Latviju, netiek apkopota, un pēdējie pieejamie dati ir par 2012. gadu. Lai izvērtētu un salīdzinātu dzimumu līdztiesības situāciju Eiropas Savienības dalībvalstīs, *EIGE* aprēķina Eiropas dzimumu līdztiesības indeksu, kurā tiek vērtētas vairākas jomas, tai skaitā dažādās aktivitātēs atvēlētais laiks (laika indikators). Saskaņā ar šiem aprēķiniem, bērnu aprūpes aktivitātēs vismaz vienu stundu dienā 2012. gadā Latvijā bija iesaistīti 48,7% sieviešu un 45,8% vīriešu, bet 2010. gadā 56,3% sieviešu un 37,3% vīriešu. Savukārt mājsaimniecības darbos vismaz vienu stundu dienā 2012. gadā Latvijā bija iesaistīti 43,7% vīriešu un 82,6% sieviešu. Būtiska atšķirība vīriešu un sieviešu iesaistē mājsaimniecības darbos 2012. gadā vērojama arī Eiropas Savienības līmenī, jo vidēji ES - 28 rādītājs liecina par 24% vīriešu un 77,1% sieviešu iesaisti mājsaimniecības darbos vismaz vienu stundu dienā.

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU NODARBINĀTĪBA

Nodarbinātības līmenis Latvijā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā (vecuma grupa 15-64 gadi) pakāpeniski pieaug un kopš 2010. gada vērojama tendence, ka vīriešu nodarbinātības līmenis pieaug nedaudz straujāk nekā sieviešu nodarbinātības līmenis: nodarbinātības līmenis pieaudzis laika periodā no 2010. gada līdz 2015. gadam vīriešiem par 11,1 procentpunktiem, bet sievietēm par 7,4 procentpunktiem, kā rezultātā 2015. gadā vīriešu nodarbinātības rādītājs par 3,5 procentpunktiem pārsniedza sieviešu nodarbinātības rādītāju (skatīt 7. attēlu).

7.attēls

Sieviešu un vīriešu nodarbinātības līmenis Latvijā, vecuma grupā 15-64 gadi, %

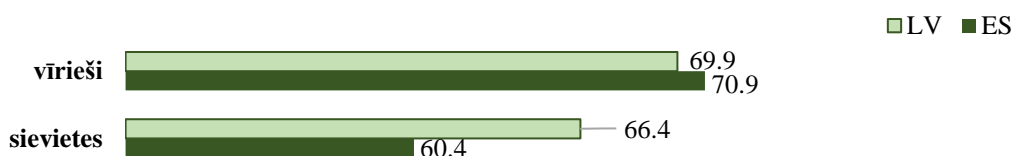

Avots: CSP[NB0010]

Salīdzinājumā ar Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem, 2015. gadā Latvijā sieviešu nodarbinātības līmenis bija par 6 procentpunktiem augstāks nekā vidēji Eiropas Savienībā, bet vīriešu nodarbinātības līmeņa rādītājs 2015. gadā Latvijā par vienu procentpunktu atpalika no Eiropas Savienības vidējā rādītāja (70,9%) (skatīt 8.attēlu).

¹¹CSP[NBG34]; personas, kuras darbu pārtrauca grūtniecības vai dzemdību atvaļinājuma dēļ, kurām bija jāpieskata savi bērni, jāaprūpē kopjams pieaugušais vai citu personīgu vai ģimenes apstākļu pēc.

Nodarbinātības līmenis Eiropas Savienībā un Latvijā 2015. gadā, %

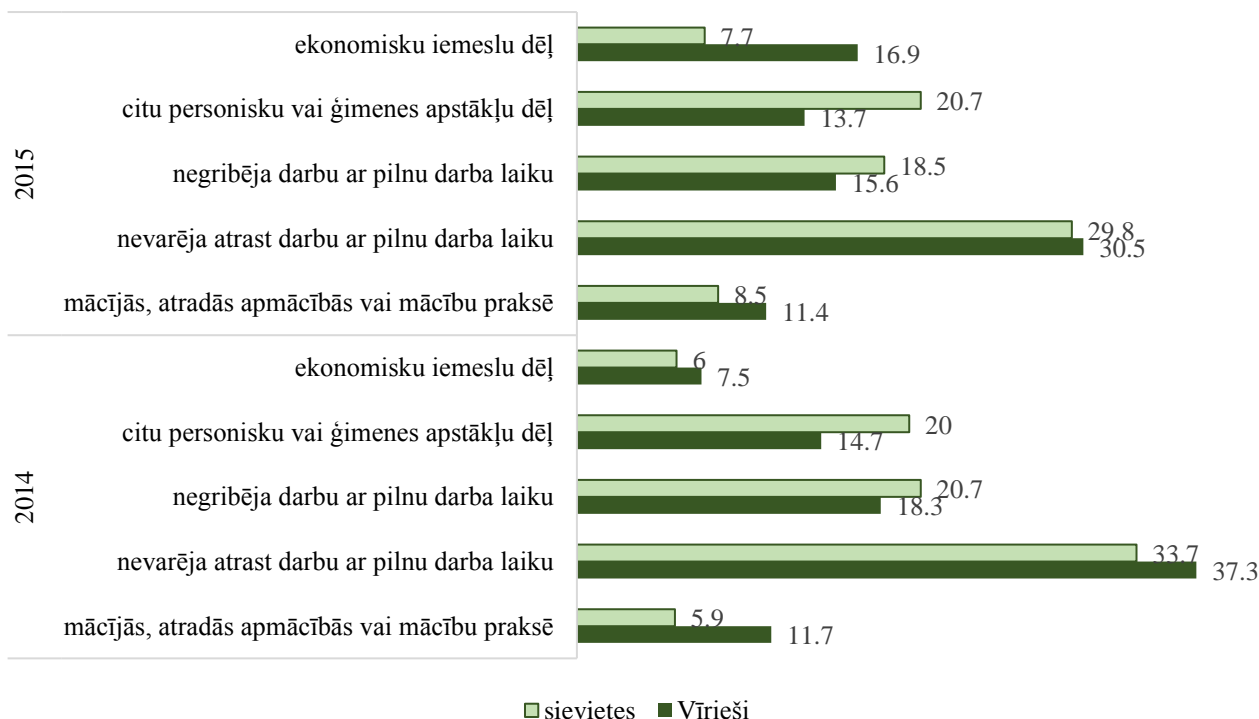

Avots: EUROSTAT [lfsi_emp_a]

Kopumā nepilnu darba laiku 2015. gadā strādāja 10,7% nodarbināto sieviešu un 4,9% nodarbināto vīriešu. Salīdzinājumā ar 2014. gadu šis rādītājs sievietēm samazinājies par 1,1 procentpunktu, bet vīriešiem par 0,2 procentpunktiem.

Lielākā daļa strādājošos sieviešu un vīriešu izvēlējušies strādāt nepilnu laiku, jo nebija iespēja atrast pilna laika darbu, bet 2015. gadā salīdzinājumā ar 2014. gadu – šo personu īpatsvars samazinājās vīriešiem par 6,8 procentpunktiem, bet sievietēm par 3,9 procentpunktiem. Gandrīz piektā daļa sieviešu 2014. gadā un arī 2015. gadā nevēlējās strādāt pilnu darba laiku un līdzīgs skaits sieviešu nevarēja strādāt pilnu darba laiku personisku vai ģimenes apstākļu dēļ. 2015. gadā gadījumus skaits vīriešiem, kad iemesls nepilnam darba laikam bija nevēlēšanās strādāt pilnu darba laiku samazinājās no 18,3% 2014. gadā uz 15,6% 2015. gadā, bet personiski vai ģimenes apstākļi samazinājās par vienu procentpunktu (skatīt 9.attēlu).

Nepilna darba laika nodarbinātības iemesli sievietēm un vīriešiem (% no nepilnu darba laika strādājošo skaita)

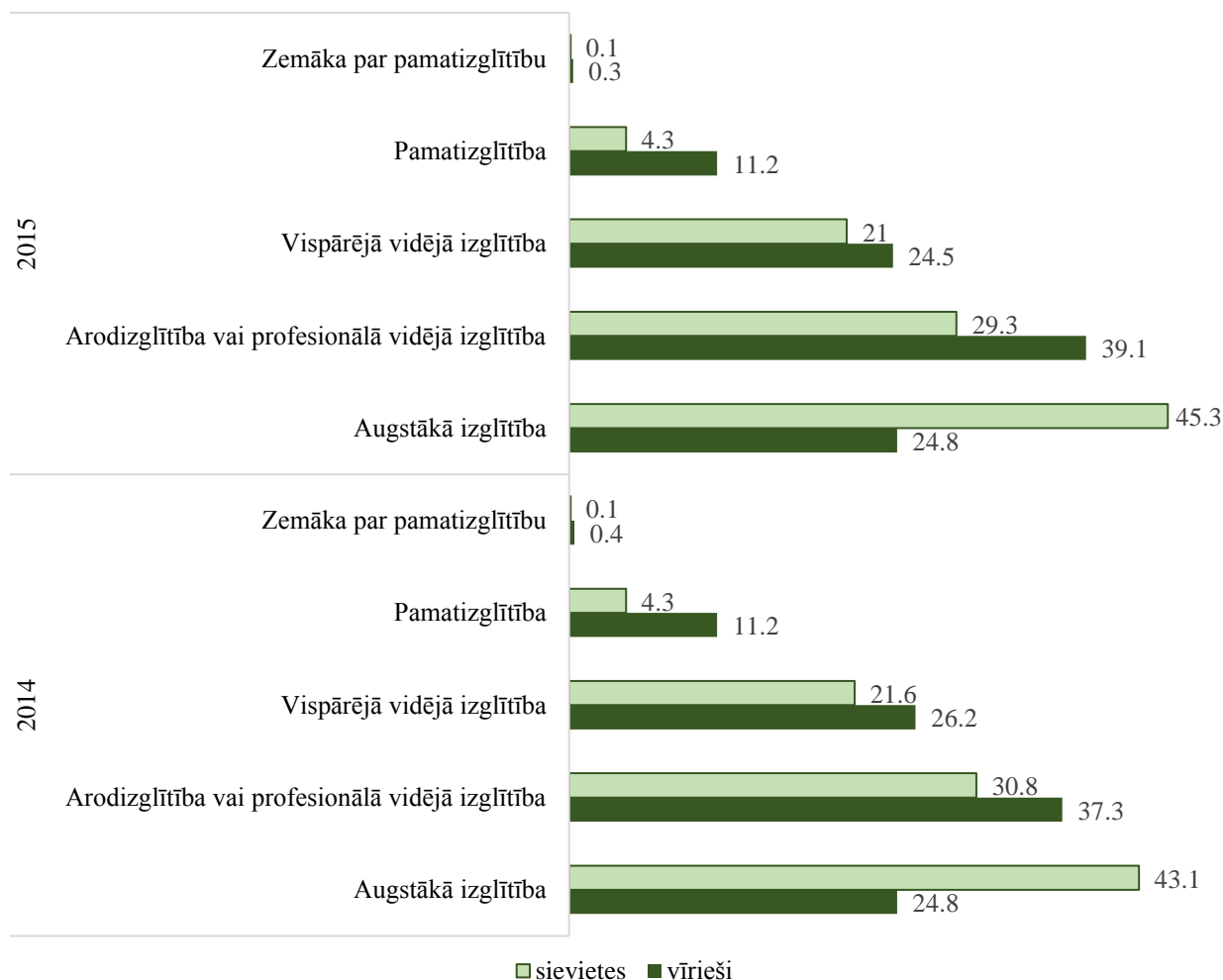

Avots: CSP[NBG11]

Nodarbināto vīriešu izglītības līmenis 2015. gadā, līdzīgi kā iepriekšējos gados, saglabājās zemāks nekā sievietēm un 2015. gadā nodarbināto sieviešu īpatsvars ar pamatizglītību vai zemāku izglītību bija 4,4 %, bet nodarbināto vīriešu īpatsvars šajā grupā bija 11,5%, savukārt augstākā izglītība bija 45,8% nodarbināto sieviešu un tikai 24,8% nodarbināto vīriešu vecuma grupā 15-64 gadi (skatīt 10.attēlu).

10.attēls

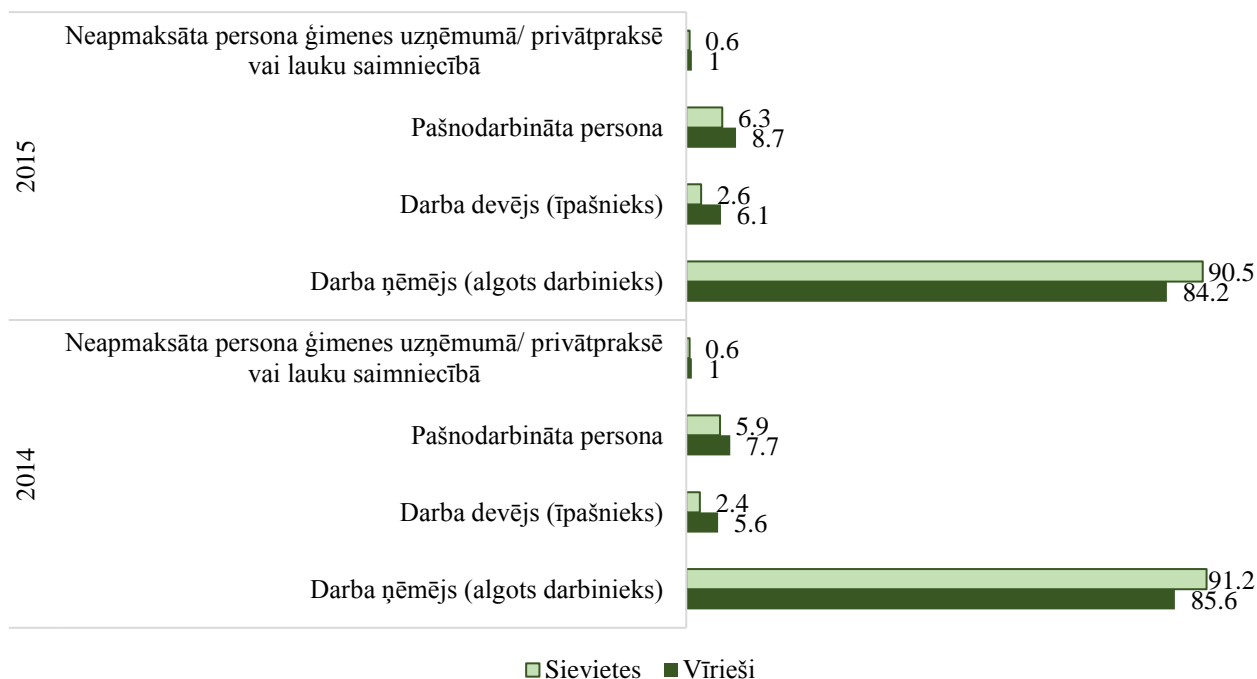
**Nodarbināto personu izglītības līmenis
(% nodarbināto personu vecuma grupā 15-64), %**

Avots: CSP[NBG35]

Nodarbināto vīriešu un sieviešu sadalījums pēc nodarbinātības statusa 2015. gadā saglabājās līdzīgs kā iepriekšējos gados. 90,5% nodarbināto sieviešu un 84,2% vīriešu bija darba ņēmēji 2015. gadā. Vīriešu pārsvars pēc nodarbinātības statusa vērojams pašnodarbināto grupā - 2015. gadā bija 8,7% vīriešu un 6,3% sieviešu, kā arī darba devēju (īpašnieku) grupā - 6,1% vīriešu un 2,6% sieviešu (skatīt 11. attēlu).

**Nodarbinātās personas pēc nodarbinātības statusa,
% no kopējā nodarbināto skaita**

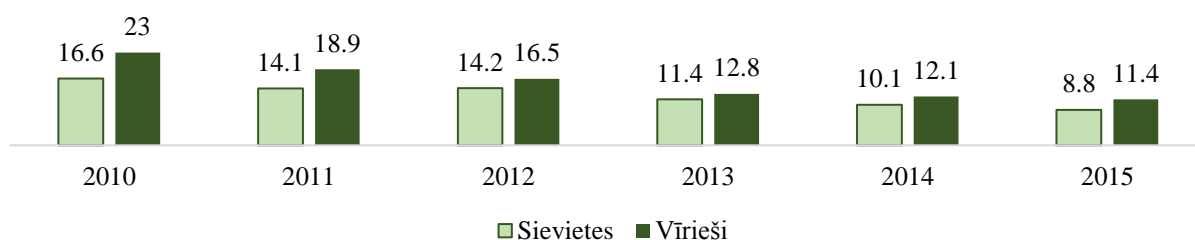

Avots: CSP [NBG09]

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU BEZDARBS

Bezdarba līmenis Latvijā pakāpeniski samazinās, un 2015. gadā tas samazinājās uz pusi salīdzinājumā ar 2010. gada rādītājiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka vīriešu bezdarba līmenis ir augstāks nekā sievietes bezdarba līmenis (skatīt 12.attēlu).

**Bezdarba līmenis Latvijā
(%, vecuma grupā 15-64)**

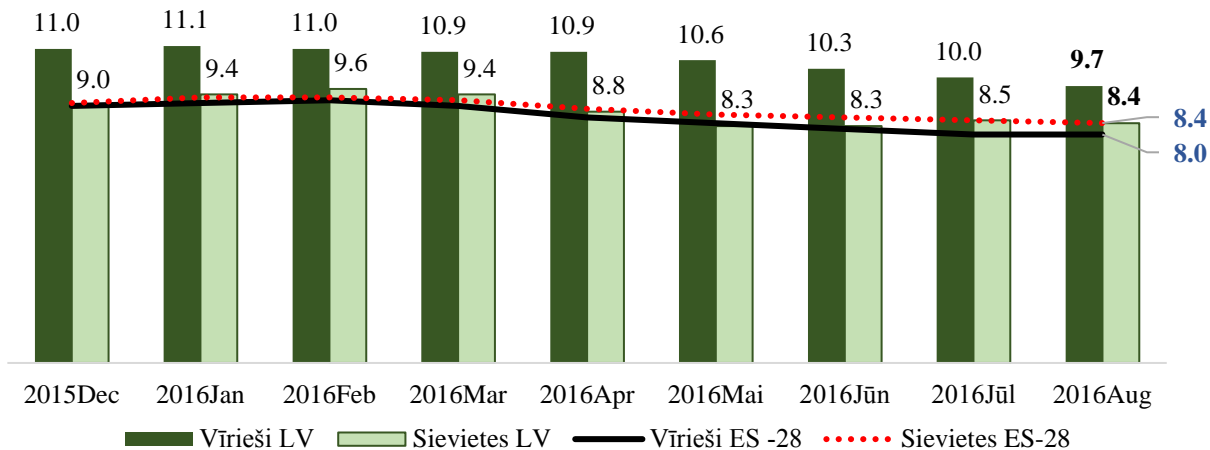
Avots: CSB [NBG02]

Vērtējot 2016. gada mēneša bezdarba rādītājus Latvijā un Eiropas Savienībā, vērojams, ka bezdarba līmenis 2016. gadā turpina samazināties un sievietes bezdarbs Latvijā ir aptuveni vienā līmenī ar Eiropas Savienības dalībvalstu vidējo bezdarba rādītāju sievietēm, savukārt vīriešu bezdarbs Latvijā,

lai arī pakāpeniski samazinās, vēl arvien ir par 1-2 procentpunktiem augstāks nekā Eiropas Savienības vidējais bezdarba līmenis vīriešiem (skatīt 13.attēlu).

13.attēls

Bezdarba līmenis Latvijā un vidēji Eiropas Savienībā (% iedzīvotāju skaitā, mēneša dati)

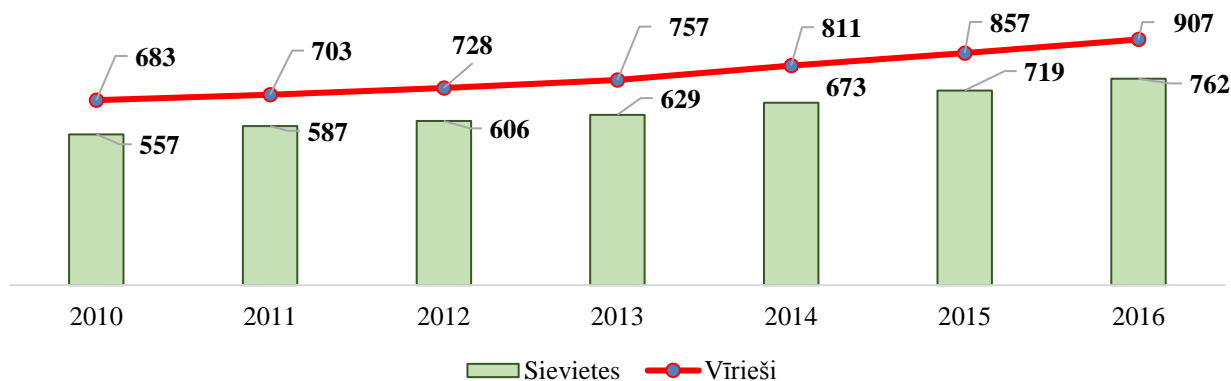
Avots: Eurostat [une_rt_m]

ATŠĶIRĪBA DARBA ATALGOJUMA APMĒRĀ

CSP dati liecina, ka darba samaksa gan sievietēm, gan vīriešiem pakāpeniski pieaug, tomēr sievietēm darba samaksas apmērs ir zemāks nekā vīriešiem un 2015. un 2016. gada 1.ceturksnī vidējā darba samaksa sievietēm bija zemāka nekā vīriešiem (skatīt 14.attēlu).

14.attēls

Vidējā darba samaksa vīriešiem un sievietēm Latvijā (pārskata gada 1. ceturksnī, euro)

Avots: CSP [DSG04]

Analizējot darba samaksas atšķirības sievietēm un vīriešiem nozaru griezumā (NACE 2.red.), atsevišķās nozarēs atšķirība izlīdzinās, un 2016. gada 1. ceturkšņa dati liecina, ka tādās nozarēs, kā "Būvniecība" un "Izmitināšana un ēdināšana" darba samaksa sievietēm pārsniedza darba samaksas apmēru vīriešiem (skatīt 12.tabulu).

**Vidējā darba samaksa vīriešiem un sievietēm Latvijā pa nozarēm
(pārskata gada 1. ceturksnī, euro)**

NACE 2.redakcija	2014		2015		2016	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
Pavisam	811	673	857	719	907	762
(A) Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	731	654	751	698	815	721
(B) Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	843	679	862	754	936	733
(C) Apstrādes rūpniecība	735	583	788	625	837	677
(D) Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	979	898	1029	950	1070	987
(E) Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	706	667	752	694	831	736
(F) Būvniecība	702	717	744	760	803	736
(G) Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	779	563	840	610	883	661
(H) Transports un uzglabāšana	790	747	811	798	857	814
(I) Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	546	449	595	500	654	569
(J) Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	1366	1077	1451	1128	1518	1129
(K) Finanšu un apdrošināšanas darbības	2451	1410	2340	1456	2355	1511
(L) Operācijas ar nekustamo īpašumu	681	637	741	689	791	732
(M) Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	920	820	991	884	973	912
(N) Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	671	661	733	697	781	736
(O) Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	919	911	941	970	1028	996
(P) Izglītība	731	585	782	620	710	652
(Q) Veselība un sociālā aprūpe	788	655	840	699	870	742
(R) Māksla, izklaide un atpūta	701	583	792	613	817	659

Avots: CSP [DSG04]

Pēc EUROSTAT aprēķiniem atšķirība starp sieviešu un vīriešu bruto stundas darba samaksu Latvijā 2014. gadā bija 17,3%, bet Eiropas Savienības vidējais rādītājs bija 16,7%.

Savukārt EUROSTAT aprēķinātā kopējā darba samaksas atšķirība starp dzimumiem (*gender overall earning gap*) - tiek ņemts vērā viszemākā stundas darba samaksa, vismazākais nostrādāto stundu skaits, kā arī mazākais nodarbinātības līmenis, ja karjera ir pārtraukta, lai rūpētos par bērnu vai kādu citu personu) - Latvijā 2014. gadā bija 23,1%, kas salīdzinājumā ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm ir labāks rādītājs, jo Eiropas Savienības vidējais bija 39,8%.

SECINĀJUMI

- ❖ Nodarbināto vecāku īpatsvars, kas izmantojuši **bērnu kopšanas atvaļinājumu**, 2015. gadā pieaudzis par 0,4 % salīdzinājumā ar 2014. gadu. Iespēja izmantot bērnu kopšanas atvaļinājumu ir noteikta ar likumu. Lai nodrošinātu ienākumu atvietošanu personai laikā, kad tā kopj bērnu, tiek nodrošināta bērna kopšanas pabalsta un/vai vecāku pabalsta izmaksas saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likumā un Likumā par sociālo apdrošināšanu noteikto.
- ❖ **Bērnu formālās aprūpes pakalpojums** virs 30 stundām nedēļā **pirmskolas vecuma bērniem** ir vairāk pieprasīts, nekā pakalpojums zem 30 stundām nedēļā, un tas būtu saistāms ar to, ka vecākiem pārsvarā darba nedēļa ir 40 stundas. Pirmskolas vecuma bērnu nodrošinājums ar šo pakalpojumu Latvijā 2014. gadā pārsniedz Eiropas Savienības vidējos rādītājus.
- ❖ **Bērnu formālās aprūpes pakalpojums** zem 30 stundām nedēļā **skolas vecuma bērniem līdz 12 gadu vecumam** ir pieprasītāks, nekā pakalpojums virs 30 stundām nedēļā un tas būtu saistāms ar to, ka bērni apmeklē skolu un interešu pulciņus, atrodoties formālajā aprūpē mazāk nekā 30 stundas nedēļā.
- ❖ **Nodarbinātības līmenis** Latvijā kopš 2011. gada pakāpeniski pieaug, gan sievietēm, gan vīriešiem. 2015. gadā vīriešu nodarbinātības rādītājs par 3,5 procentpunktiem pārsniedza sieviešu nodarbinātības rādītāju. Salīdzinājumā ar Eiropas Savienības vidējo rādītāju ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vecuma grupai (15-64), Latvijā sievietēm nodarbinātības līmenis bija par 6 procentpunktiem augstāks nekā vidēji Eiropas Savienības, bet vīriešu nodarbinātības līmeņa rādītājs 2015. gadā Latvijā par vienu procentpunktu atpalika no Eiropas Savienības vidējā rādītāja (70,9%).
- ❖ **Bezdarba līmenis** Latvijā kopš 2010. gada pakāpeniski samazinās gan vīriešiem, gan sievietēm. 2016. gada mēneša bezdarba rādītāji Latvijā un Eiropas Savienībā liecina, ka bezdarba līmenis 2016. gadā turpina samazināties un sieviešu bezdarbs Latvijā ir aptuveni vienā līmenī ar Eiropas Savienības dalībvalstu vidējo bezdarba rādītāju sievietēm, savukārt vīriešu bezdarbs Latvijā, lai arī pakāpeniski samazinās, vēl arvien ir par 1-2 procentpunktiem augstāks nekā Eiropas Savienības vidējais bezdarba līmenis vīriešiem.
- ❖ 2015. gadā 12,2% no neaktīvajām personām **nemeklēja darbu personisku vai ģimenes apstākļu dēļ** un šis skaits ik gadu nedaudz pieaug, jo 2014. gadā šādu iemeslu darba nemeklēšanai minēja 11,1%, 2013. gadā 10,4%, bet 2012. gadā – 9,7% neaktīvo personu.
- ❖ **Nodarbināto iedzīvotāju** grupā izglītības līmenis sievietēm ir augstāks nekā vīriešiem un 2015. gadā augstāka izglītība bija 45,3% nodarbināto sieviešu un 24,8% nodarbināto vīriešu.
- ❖ **Darba samaksa** Latvijā gan vīriešiem, gan sievietēm pakāpeniski pieaug. Atšķirība starp vīriešu un sieviešu darba samaksu (ja aprēķinā tiek ņemts vērā viszemākā stundas darba samaksa, vismazākais nostrādāto stundu skaits, kā arī mazākais nodarbinātības līmenis, ja karjera ir pārtraukta, lai rūpētos par bērnu vai kādu citu personu) 2014. gadā bija 23%, kas ir labāks rādītājs nekā Eiropas Savienības vidējais (39,8%).

Vardarbība pret sievieti (D)

Rīcības jomas "Vardarbība pret sievieti" Latvijā raksturojumam izmantoti EUROSTAT, CSP un Iekšlietu ministrijas Informācijas centra dati, kā arī LM 2016. gada „[Informatīvais ziņojums par vardarbības ģimenē gadījumiem, to izplatību un dinamiku 2014. gadā](#)” un 2014. gada martā Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (FRA) publicētā pētījuma „[Vardarbība pret sievietēm - Eiropas Savienības mēroga apsekojums](#)” rezultāti.

VARDARBĪBĀ CIETUŠO SIEVIEŠU SKAITS UN UPURU PROFILS

Saskaņā ar EUROSTAT publicēto statistiku laika periodā no 2012. līdz 2014. gadam Latvijā vardarbībā cietušo sieviešu skaits ir pieaudzis (skatīt 13.tabulu).

13.tabula

Vardarbība pret sievieti, upuru skaits uz 1000 iedzīvotājiem

	2012	2013	2014
Apzināta slepkavība	3,33	2,10	3,32
Izvarošana	4,32	4,28	5,07
Seksuāla vardarbība	2,14	2,59	3,49

Avots: EUROSTAT [crim_hom_soff]

Saskaņā ar Iekšlietu ministrijas Informācijas centra apkopoto informāciju, 2015. gadā pavisam noziedzīgos nodarījumos cietušas 13 289 personas. Tā kā, diemžēl noziedzīgu nodarījumu reģistrā ne vienmēr tiek atzīmēts upura dzimums, precīzi dati par visu cietušo upuru sadalījumu dzimumu griezumā pagaidām nav pieejami. Pēc pieejamās informācijas, var secināt, ka seksuāla vardarbība un izvarošana daudz biežāk skar sievietes. Dati liecina, ka 2015. gadā noslepkavoti ar iepriekšēju nodomu bija 29 vīrieši un 37 sievietes, bet no smagiem miesas bojājumiem cietušie biežāk ir vīrieši nekā sievietes (skatīt 14.tabulu).

14. tabula

Vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos cietušo personu skaits 2015. gadā

Noziedzīgā nodarījuma veids	Pavisam	Sievietes	Vīrieši
Pavisam noziedzīgos nodarījumos cietušas personas	13 289	5 551	7 715
Smagi miesas bojājumi	124	29	95
Slepkavība ar iepriekšēju nodomu	67	37	29
Izvarošana	52	48	4
Seksuāla vardarbība	123	92	31

Avots: IeM Informācijas centrs

Kā liecina Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra publicētā pētījuma „Vardarbība pret sievietēm - Eiropas Savienības mēroga apsekojums” rezultāti, fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā vidēji piedzīvojušas 22% sieviešu Eiropas Savienības dalībvalstīs. Salīdzinot ar Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem, Latvijā vardarbības līmenis pret sievietēm ģimenēs ir augstāks un fizisku un/vai seksuālu vardarbību no esošā vai bijušā partnera savas dzīves laikā Latvijā piedzīvoja 32% sieviešu.

Sievietes un, jo īpaši bērni, no svešiem cilvēkiem cieš mazāk nekā no pazīstamiem, tuviem cilvēkiem. Aptuveni 80% no visiem fiksētajiem vardarbības gadījumiem pret bērniem un 40% no vardarbības gadījumiem pret sievietēm notiek ģimenēs.

No vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem 2013. gadā cieta 155 sievietes, bet 2014. gadā – 144 sievietes. Laulātie vai partneri 2012. gadā nogalināja 3 sievietes, 2013. gadā – 2 sievietes, vēl 6 sievietes 2013. gadā nogalināja citi tuvinieki. 2014. gadā 5 sievietes nogalināja dzīvesbiedrs, bet 4 sievietes nogalināja cits tuvinieks. 2013. gadā miesas bojājumus dzīvesbiedri nodarīja 54 sievietēm un 2014. gadā 57 sievietēm.

45% sieviešu, kuras vardarbības rezultātā gūto traumu dēļ vērsušās pēc palīdzības stacionārā, attiecīgās traumas guvušas dēļ vardarbības ģimenē. 2013. gadā stacionārā ārstēšanās tuvinieka vardarbības dēļ bija nepieciešama vismaz 108 pilngadīgām sievietēm, no tām, 82 gadījumos traumu nodarījis laulātais vai partneris. 2014. gadā ārstēšanās stacionārā bija nepieciešama 82 sievietēm, no tām, 58 gadījumos traumu nodarījis dzīvesbiedrs.

VĪRIEŠA VARMĀKAS PROFILS

Pieejamie apsekojumu un institūciju apkopotie statistikas dati apliecina, ka Latvijā ir vērojamas tās pašas tendences attiecībā uz vardarbību ģimenē un vardarbību pret sievietēm, kādas ir visā pasaulē: lielāko daļu vardarbības gadījumu un ar vardarbību saistīto likumpārkāpumu publiskās vietās veic vīrieši un tajos cieš vīrieši, bet ģimenēs no tuvu cilvēku vardarbības lielākoties cieš sievietes un bērni – pret sievietēm vardarbīgi izturas dzīvesbiedri, pret bērniem – vecāki.

Vardarbība ģimenē veido nozīmīgu daļu no visiem reģistrētajiem noziedzīgiem nodarījumiem. 2013. gadā par vardarbīgiem noziedzīgiem nodarījumiem (Krimināllikuma XII, XIII, XVI, XVII nodaļa) pret tuviniekiem pie kriminālatbildības tika sauktas 119 personas, tai skaitā 98 vīrieši. 2014. gadā pie kriminālatbildības par vardarbīgiem nodarījumiem pret tuviniekiem sauktas 75 personas, t.sk. 67 vīrieši.

ATBALSTA SISTĒMA UPURIEM. PASĀKUMU KOPUMS, KAS VĒRSTS UZ DARBU AR VARMĀKĀM PERIODISKAS VARDARBĪBAS IZBEIGŠANAI

Pēc Kipras prezidentūras iniciatīvas 2012. gadā izstrādāja ziņojumu „Vardarbības pret sievieti apkarošana: atbalsts upuriem”, kurā secināts, ka Eiropas Savienības dalībvalstīm trūkst pārskatāmu un salīdzinošu datu un ir apgrūtināta informācijas ieguve, īstenoto pasākumu vardarbībai pret sievietēm mazināšanai, novērtējumam. Ziņojumā kā papildus indikators Rīcības platformā izstrādātajiem indikatoriem piedāvāts indikators - finansējums speciāliem pakalpojumiem, lai novērtētu un salīdzinātu finansiālo resursu nodrošinājumu starp dalībvalstīm. **Latvija atbilstoši ziņojumā iekļautajiem kritērijiem, tika novērtēta kā valsts, kurā, salīdzinot ar lielāko daļu pārējo Eiropas Savienības dalībvalstu, vardarbības pret sievieti ģimenē problēmai netiek pievērsta pietiekama uzmanība un kura piedāvā vāju aizsardzību no vardarbības ģimenē cietušajām.**

Situācija ir mainījusies, jo 2014. gada 23. decembrī ir pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr.790 „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām”, no 2015. gada 1. janvāra ieviests valsts apmaksāti rehabilitācijas

pakalpojumi no vardarbības cietušām personām un vardarbību veikušām personām. Valsts apmaksātas sociālas rehabilitācijas ietvaros vardarbību veikušām personām tiek nodrošinātas individuālas konsultācijas vai grupu terapija. Vardarbībā cietušajām personām valsts apmaksātas sociālas rehabilitācijas ietvaros ir pieejamas juridiskas, psihologa un sociālā darbinieka konsultācijas, nepieciešamības gadījumā izmitināšana.

Pārņemot [Cietušo direktīvu](#), tika izstrādāti arī grozījumi 2005. gada 15. novembra Ministru kabineta noteikumos Nr. 869 „Juridiskās palīdzības administrācijas nolikums” ar mērķi paplašināt Juridiskās palīdzības administrācijas funkcijas, nosakot pienākumu nodrošināt noziedzīgos nodarījumos cietušo personu konsultēšanu. Lai izpildītu minēto funkciju, noslēgts līdzdarbības līgums ar biedrību „Skalbes”. Līdz ar to, sākot ar 2016. gada 1. janvāri, Latvijā ir ieviests bezmaksas Cietušo atbalsta tālrunis 116006, kas sniedz emocionālu atbalstu noziegumu upuriem, kā arī sniedz tiem informāciju par viņu tiesībām un iespējām tās izmantot, kā arī vērsties attiecīgajās organizācijās.

Pakalpojums vardarbīgas uzvedības mazināšanai 2015. gadā sniegts 14 Latvijas pašvaldībās, 99 personām (40 vīriešiem, 59 sievietēm), no tām 22 personām sniegtas 215 individuālas psihologa konsultācijas un 77 personas pakalpojumu saņēma grupu nodarbību veidā (organizētas un vadītas 10 grupas, katrai grupai 16 nodarbības). No vardarbības veicēja cietušās personas bija 53% bērni, 20% laulātie/partneri un 25% citi radnieki vai māsasaimniecībā dzīvojošas personas. Lielākais vardarbības veicēju īpatsvars ir vecumā no 36 līdz 45 gadiem (73 personas).

PROFESIONĀLU APMĀCĪBA VARDARBĪBAS PRET SIEVIETI ĢIMENĒ IEROBEŽOŠANAI

Vardarbības mazināšanai Latvijā, 2014. gada pavasarī spēkā stājās Civilprocesa likuma izmaiņas, kas paredz pagaidu aizsardzību vardarbības riska gadījumos. Kopš 2015. gada 1. janvāra ir pieejams valsts apmaksāts sociālas rehabilitācijas pakalpojums no vardarbības cietušām pilngadīgām personām, kā arī vardarbību veikušām personām.

Kopš 2014. gada Labklājības ministrija, sadarbībā ar dažādām iesaistītajām institūcijām un Resursu centru sievietēm „Marta”, reizi gadā organizē starptautisku konferenci, kurā ārvalstu un Latvijas ekspertiem ir iespēja diskutēt un dalīties par vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievieti novēršanas iespējām un pieejām, tiesiskās aizsardzības instrumentiem, palīdzības un atbalsta pakalpojumiem, vienlaikus stiprinot starpinstitucionālo sadarbību. Konferencēs ir plaši pārstāvēti sociālie dienesti, tiesneši, valsts un pašvaldības policijas speciālisti no visas Latvijas, kā arī ģimenes ārsti un NVO pārstāvji. Tāpat piesaistot ārvalstu finansējumu ir bijusi iespēja dažādu jomu profesionāļiem nodrošināt apmācības iespējas, kas ir būtiskas un nepieciešamas, strādājot ar vardarbības gadījumiem.

VALSTS POLITIKA VARDARBĪBAS ĢIMENĒ APKAROŠANAI UN ŠIS POLITIKAS IZVĒRTĒŠANA

2016. gada janvārī ANO Vispārējā periodiskā pārskata darba grupas sanāsmē tika izskatīts Latvijas nacionālais ziņojums par cilvēktiesību situāciju, kuras laikā Latvija saņēmusi starptautisku atzinību par sasniegto cilvēktiesību jomā un arī rekomendācijas cilvēktiesību situācijas tālākai uzlabošanai. ANO dalībvalstis aicināja Latviju turpināt pasākumus algu atšķirību starp sievietēm un vīriešiem mazināšanai, kā arī stiprināt centienus apkarot vardarbību ģimenē, tostarp ratificējot Stambulas konvenciju.

2016. gada janvārī, izskatot Latvijas periodisko ziņojumu par ANO Bērnu tiesību konvenciju, Bērnu tiesību komiteja sagatavoja rekomendācijas, tai skaitā attiecībā uz vardarbības novēršanu. Komiteja ieteica: izveidot sistēmu, lai analizētu vardarbības pret bērniem gadījumus, uzraudzīt pasākumu efektivitāti un attīstīt uz pierādījumiem balstītus pasākumus vardarbības pret bērniem novēršanai; nekavējoties izmeklēt visus vardarbības pret bērniem gadījumus un sodīt vardarbības veicējus; izveidot skaidru procedūru medicīnas darbiniekiem, lai fiksētu un ziņotu par visiem vardarbības pret bērniem gadījumiem. Ņemot vērā gan starptautisko organizāciju ieteikumus, gan pamatnostādnes Eiropas Savienības līmenī, lai mazinātu atšķirības, kas pastāv starp dalībvalstīm normatīvajos aktos, Latvijā 2014. un 2015. gadā turpinājās normatīvo aktu pilnveide.

DARBINIEKU SKAITS, KURI ZIŅOJUŠI PAR INCIDENTIEM SAISTĪBĀ AR SEKSUĀLĀS UZMĀKŠANĀS GADĪJUMIEM DARBA VIETĀ (ĪPATSVARŠ KOPEJĀ EKONOMISKI AKTĪVO IEDZĪVOTĀJU SKAITĀ)

Latvijā iedzīvotāji par pārkāpumiem attiecībā uz darba tiesiskajām attiecībām var iesniegt sūdzības Tiesībsarga birojā un Valsts darba inspekcijā. Valsts darba inspekcijas sniegtā informācija par 2013.-2016. gadu liecina, ka par 2016. gada 1. pusgadu nav saņemti iesniegumi par seksuālu uzmākšanos darba vietās. 2015. gadā ir saņemti 3 iesniegumi, kuros norādīti iespējamie Darba likuma 29. panta septītās daļas (kas attiecināma arī uz seksuālas uzmākšanās gadījumiem darba vietās) pārkāpumi, taču iesniegumos faktiski aprakstīta *bosinga* situācija darba vietā, nevis seksuāla uzmākšanās. Kopumā, Valsts darba inspekcija par nevienlīdzīgu attieksmi 2013. gadā izskatījusi 54 iesniegumus, 2014. gadā – 18 iesniegumus, 2015. gadā – 29 iesniegumi, 2016. gada 1. pusgadā - 15 iesniegumi.

Saskaņā ar Tiesībsarga biroja lietvedībā pieejamo informāciju laika posmā no 2013. gada līdz 2016. gada augustam, Tiesībsargs nav saņēmis nevienu sūdzību par seksuālās uzmākšanās gadījumiem darba vietā.¹²

PRIVĀTO UN PUBLISKO UZŅĒMUMU SKAITS, KURI ĪSTENO PREVENTĪVUS PASĀKUMUS ATTIECĪBĀ PRET SEKSUĀLO UZMĀKŠANOS DARBA VIETĀ (ĪPATSVARŠ)

Dati par šādu pasākumu īstenošanu Latvijā netiek apkopoti.

SECINĀJUMI

- ❖ Pavisam noziedzīgos nodarījumos cietušo personu kopējā skaitā lielāks īpatsvars ir vīriešiem (58,2%). **Vīrieši biežāk cieš no vardarbības ārpus ģimenes.**
- ❖ **Vardarbība pret sievietēm un bērniem visbiežāk notiek ģimenē**, un vardarbības veicējs visbiežāk ir upura partneris, dzīvesbiedrs vai tuvs radnieks. Sievietes vairāk cieš no seksuāla rakstura vardarbības.
- ❖ Latvijā **kopš 2015. gada ir ieviests valsts apmaksāts sociālās rehabilitācijas pakalpojums** gan vardarbībā cietušajiem upuriem, gan vardarbību veikušām personām.
- ❖ **Latvijā sūdzības par vardarbību darba vietā ir ļoti retas** un 2016. gada 1. pusgadā nav saņemta neviens sūdzība par seksuālu uzmākšanos darba vietā.
- ❖ **Statistikas dati par vardarbības gadījumiem nav pilnīgi**, jo ne vienmēr par vardarbības gadījumiem ir ziņots atbildīgajām institūcijām, īpaši, ja vardarbība notiek ģimenē. Atbildīgās institūcijas datus par notikušajiem vardarbības gadījumiem ne vienmēr uzskaita nepieciešamajos griezumos, t.sk. dzimumu griezumā.

¹² Tiesībsarga biroja sniegtā informācija 09.08.2016.

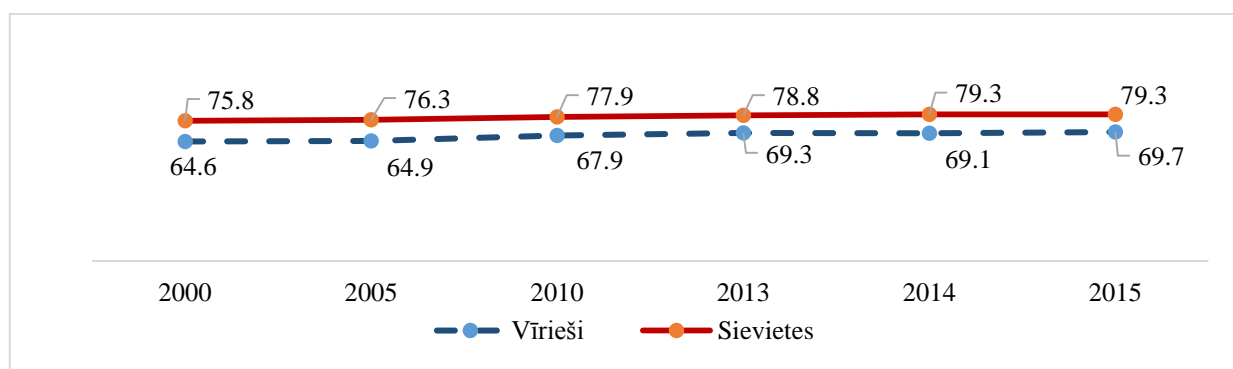
Sievietes un veselība (C)

JAUNDZIMUŠO PAREDZAMAIS MŪŽA ILGUMS DZIMŠANAS BRĪDĪ UN INDIVĪDA VĒRTĒJUMS PAR SAVU VESELĪBU/INVALIDITĀTI (*SELF-PERCIEVED DISABILITY*)

CSP apkopotā statistika liecina, ka paredzamais mūža ilgums iedzīvotājiem Latvijā arvien pieaug un laika periodā no 2010. gada līdz 2015. gadam vīriešiem tas ir pieaudzis par 5,1 gadu, bet sievietēm par 3,5 gadiem. Kaut arī paredzamā mūža ilguma atšķirības vīriešiem un sievietēm Latvijā pakāpeniski sarūk, tās joprojām ir ievērojamas un sievietēm paredzamais mūža ilgums ir aptuveni par 10 gadiem ilgāks nekā vīriešiem.

15. attēls

Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums Latvijā (gadi)

Avots: CSP [IMG08]

CSP dati par iedzīvotāju veselības pašnovērtējumu liecina, ka vīrieši gan Latvijā, gan Eiropas Savienības dalībvalstīs savu veselību novērtē labāk nekā sievietes. Latvijā savu veselību kā labu, vai ļoti labu novērtējuši 50,6% vīrieši un 42,0% sieviešu vecumā virs 16 gadiem, bet Eiropas Savienībā vidēji šis rādītājs vīriešiem ir 70,3%, bet sievietēm 64,8%. Gandrīz pietā daļa sieviešu (19,6%) Latvijā savu veselību ir novērtējušas kā sliktu, vai ļoti sliktu (skatīt 15. tabulu).

15. tabula

Veselības pašnovērtējums pēc dzimuma, 2014.gadā

	Ļoti labs	Labs	Vidējs	Slikts	Ļoti slikts
Latvijā					
Sievietes	4,1	37,9	38,5	15,0	4,6
Vīrieši	5,1	45,5	35,4	11,9	2,1
ES-28					
Sievietes	19,9	44,9	24,4	8,7	2,1
Vīrieši	23,5	46,8	21,0	6,9	1,7

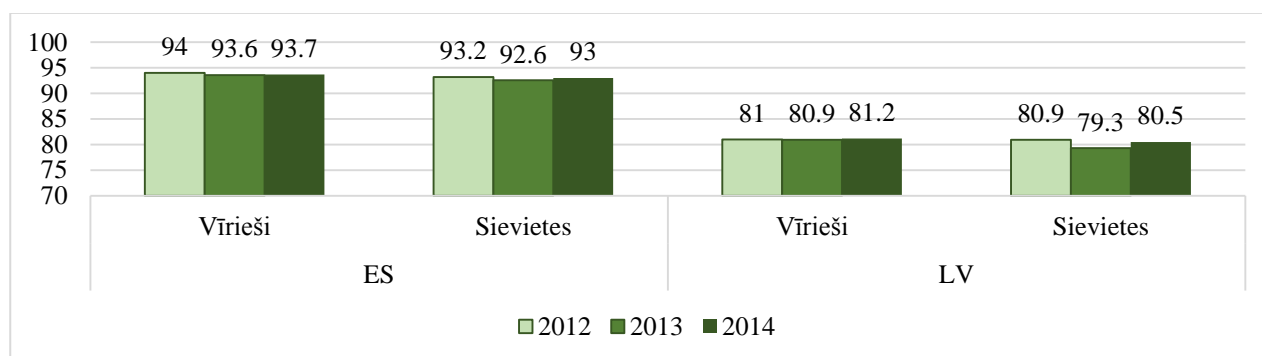
Avots: Eurostat [hlth_silc_01]

VESELĪBAS APRŪPES PIEEJAMĪBA

EU – SILC apsekojuma dati liecina, ka 2014. gadā 80,5% sieviešu un 80,8% vīriešu nebija problēmas apmeklēt ārstu, kad tas bija nepieciešams, bet Eiropas Savienībā vidēji – 93% sieviešu un 93,7% vīriešu. Kopumā situācija nav mainījusies salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem un nepastāv būtiskas atšķirības dzimumu griezumā ne Latvijā, ne Eiropas Savienības dalībvalstīs (skatīt 22. attēlu).

16.attēls

Iedzīvotāji virs 16 gadu vecumam, kam pārskata gadā nebija problēmas apmeklēt ārstu Latvijā un Eiropas Savienībā, %

EU - SILC apsekojuma dati liecina, ka galvenie iemesli, kādēļ šīs vajadzības nav tikušas apmierinātas, ir attālums (0,3%), laika trūkums (1,9%) un pakalpojumu cena (9,2%) (skatīt 16.tabulu)

16.tabula

Iemesli, kas traucējuši veikt pārbaudes vai ārstēšanos 16 gadus veciem un vecākiem iedzīvotājiem Latvijā (%)

	2013.		2014.		2015.	
	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes
Nevarēja to atļauties izmaksu dēļ	53,7	64,6	48,7	58,8	50,2	63,5
Pārāk ilgi jāgaida uz pieņemšanu/rindas	5,7	7,1	7,0	9,5	11,4	9,7
Nevarēja izbrīvēt laiku darba apstākļu dēļ vai bija jā rūpējas par bērniem vai citiem cilvēkiem	9,3	7,5	10,0	8,3	9,0	4,6
Bija pārāk tālu jābrauc/ nav transportlīdzekļu	1,9	3,1	1,7	2,7	1,7	3,7
Bailes no ārstiem/slimnīcas/ izmeklēšanas	3,6	1,2	3,1	1,0	3,7	0,8
Gribēja nogaidīt un paskatīties, vai ar laiku nekļūst labāk	21,8	12,1	24,6	14,2	20,5	12,5
Nezināja nevienu labu ārstu vai speciālistu	2,7	2,4	3,3	3,2	2,8	2,9
..citi iemesli	1,2	2,0	1,6	2,3	0,8	2,3

Piezīme: Sākot ar 2015. gadu, ir pārrāvums laikā rindā, jo tika mainīta metodoloģija jautājumā par nepieciešamību veikt pārbaudi vai ārstēšanos pie medicīnas speciālista (izņemot zobārstu).

SPKC apkopotie dati liecina, ka 2015. gadā pieejamo medicīnu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem, saglabājies gandrīz tādā pašā līmenī, kā 2011. gadā. Latvijā uz 10 000 iedzīvotājiem 2011. gadā bija

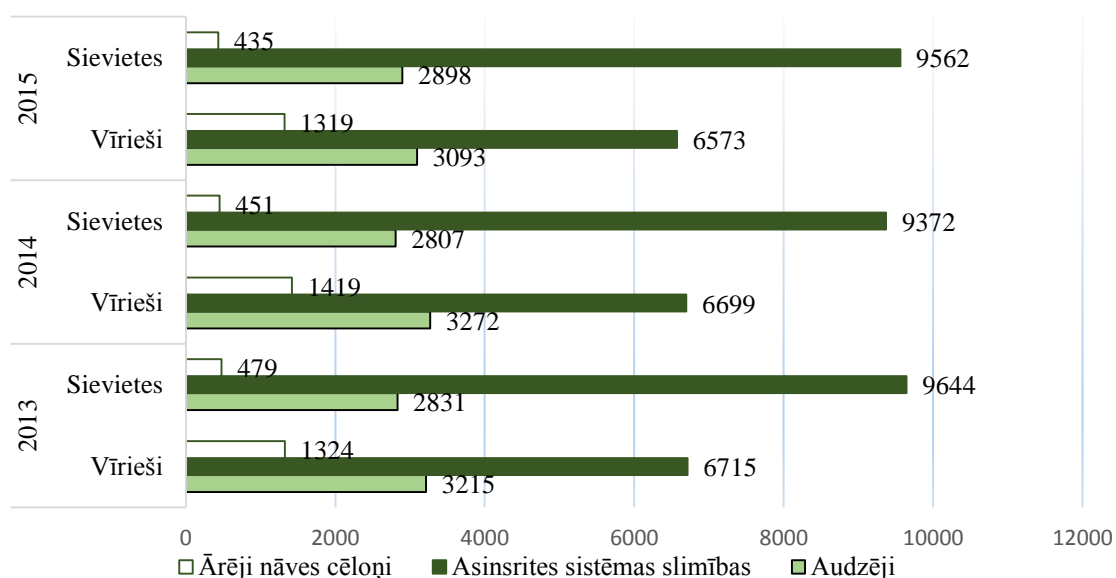
34 ārsti (ārstu skaits bez zobārstiem, ar stažieriem un rezidenti) un 48 medicīnas māsas (medicīnas māsas ar vidējo profesionālo, pirmā līmeņa profesionālo augstāko un augstāko izglītību), bet 2015. gadā - uz 10 000 iedzīvotājiem bija 34,7 ārsti (ārstu skaits bez zobārstiem, ar stažieriem un rezidenti) un 44,8 medicīnas māsas (medicīnas māsas ar vidējo profesionālo, pirmā līmeņa profesionālo augstāko un augstāko izglītību).

Mirstība no sirds un asinsvadu slimībām

Sirds un asinsvadu slimības ir visizplatītākais mirstības cēlonis Latvijā un 2015. gadā salīdzinājumā ar 2014. - 2013. gadu mirstība sievietēm no asinsrites sistēmas slimībām ir pieaugusi, bet vīriešiem tā pakāpeniski nedaudz samazinās (skatīt 23. attēlu).

17. attēls

Izplatītākie nāves cēloņi Latvijā (personu skaits)

Avots: SPKC

Laikā no 2013. gada kopējais vīriešu mirstības rādītājs pakāpeniski samazinās, savukārt sieviešu mirstība pieaug. Detalizētu informāciju pa mirstības cēloņiem skatīt 17. tabulā.

17. tabula

Iedzīvotāju mirstības cēloņi (skaits uz 100 000 iedzīvotāju)

Nāves cēlonis	Miruso skaits					
	2013		2014		2015	
	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes
Miruši kopā	1465,9	1391,2	1483,6	1356,4	1449,7	1403,9
Infekcijas un parazitārās slimības	22,8	13,2	20,1	9,7	22,4	9,9
Audzēji	348,8	259,5	357,9	260,0	340,7	270,9
Asins un asinsrades orgānu slimības un imūnsistēmas traucējumi	0,7	1,7	1,9	2,2	1,3	1,5
Endokrīnas, uztures un vielmaiņas slimības	18,3	30,8	20,5	31,7	21,0	29,4
Psihiski un uzvedības traucējumi	18,4	15,7	16,2	15,0	22,0	19,5
Nervu sistēmas un ausu un aizauss paugura slimības	16,2	15,2	16,5	14,6	18,8	19,1
Asinsrites sistēmas slimības	728,5	884,1	732,8	868,1	724,1	893,8
Elpošanas sistēmas slimības	57,9	27,2	52,1	20,4	52,3	22,2

Nāves cēlonis	Miruso skaits					
	2013		2014		2015	
	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes
Gremošanas sistēmas slimības	59,6	46,2	57,9	42,6	55,7	47,6
Ādas un zemādas audu slimības	1,0	2,5	2,5	5,3	2,4	3,3
Skeleta, muskuļu un saistaudu slimības	3,8	5,5	2,7	4,3	4,2	5,0
Uroģenitālās sistēmas slimības	19,7	18,9	20,3	17,4	18,2	20,9
Grūtniecība, dzemdības un pēcdzemdību periods ¹³	-	0,2	-	0,2	-	1,1
Noteikti perinatālā perioda stāvokļi	2,7	2,3	2,8	1,5	2,9	1,6
Iedzimas kroplības, deformācijas un hromosomu anomālijas	2,7	1,7	3,0	1,9	3,2	2,1
Citur neklasificēti simptomi, pazīmes un anomāla klīniska un laboratorijas atrade	21,3	22,6	21,1	19,8	15,1	15,2
Ārēji nāves cēloņi	143,6	43,9	155,2	41,8	145,3	40,7
<i>t.sk. vardarbība</i>	9,3	3,1	10,6	3,7	7,6	2,8

Avots: SPKC

SPKC dati par 2014. gadu liecina, ka potenciāli zaudēto mūža gadu skaits rodas iepriekš minēto asinsrites sistēmas slimību (2305 zaudētie gadi vīriešiem un 669 gadi sievietēm), ārējo nāves cēloņu dēļ (2944 zaudētie gadi vīriešiem un 578 gadi sievietēm) un ļaundabīgo audzēju dēļ (1111 zaudētie gadi vīriešiem un 922 gadi sievietēm).

SECINĀJUMI

- ❖ Paredzamais mūža ilgums Latvijā iedzīvotājiem pieaug, tomēr pastāv būtiska atšķirība dzimumu griezumā, jo 2015. gadā sievietēm paredzamais mūža ilgums bija 79,5 gadi, bet vīriešiem 69,7.
- ❖ Latvijā veselības pašnovērtējums iedzīvotājiem nav augsts, un par labu, vai ļoti labu savu veselību no vērtēja tikai 50,6% vīrieši un 42,0% sieviešu vecumā virs 16 gadiem.
- ❖ Pēc *EU – SILC* pētījuma datiem problēmas ar veselības aprūpes pieejamību Latvijā 2014. gadā bija 19,5% sieviešu un 18,8% vīriešu. Kā viens no raksturīgākajiem iemesliem veselības aprūpes nepieejamībā bija pakalpojuma cena - 50,6% vīriešu un 63% sieviešu, kas nesaņēma nepieciešamo veselības aprūpi, atbildēja, ka nevarēja atļauties saņemt šo pakalpojumu.
- ❖ Asinsrites sistēmas slimības ir visbiežākais nāves cēlonis Latvijā. Saskaņā ar 2014. gada datiem potenciāli zaudēto gadu skaits no šī cēloņa vīriešiem bija 2305 gadi, bet sievietēm 669 gadi.
- ❖ Ārstu un pārējā medicīnas personāla skaits uz 10 000 iedzīvotājiem 2015. gadā nav būtiski mainījies kopš 2011. gada.

¹³ Uz 100 000 sievietēm.

Institucionālie mehānismi (H)

Joma “**Institucionālie mehānismi**” tiek vērtēta pēc indikatoriem, kas atspoguļo valstu valdību atbildības apjomu, atvēlētos personāla resursus un to spēju veicināt integrētas pieejas un vienlīdzīgas attieksmes pret vīriešiem un sievietēm nodrošināšanu, kā arī statistikas apkopošana dzimumu griezumā. Minētie indikatori ir noteikti Padomes secinājumos [Par institucionālo mehānismu sieviešu stāvokļa un dzimumu līdztiesības uzlabošanai efektivitāti \(17605/13\)](#).

VALDĪBAS ATBILDĪBAS APJOMS DZIMUMU LĪDZTIESĪBAS VEICINĀŠANĀ

Kopš 1999. gada LM ir atbildīga par dzimumu līdztiesības politikas plānošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī par sadarbību dzimumu līdztiesības jomā gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī. Latvijas valdības līmenī par šo politiku atbildīgs ir labklājības ministrs.

Dzimumu līdztiesības politikas plānošanai un uzraudzībai tika izstrādāts Plāns dzimumu līdztiesības īstenošanai 2012.-2014. gadam (apstiprināts ar Ministru kabineta 2012. gada 17. janvāra rīkojumu Nr. 35 prot. Nr.3 19.§), [informatīvais ziņojuma par minētā plāna izpildi](#) sagatavots 2015. gadā. 2016. gadā izstrādes procesā ir jauns politikas plānošanas dokuments dzimumu līdztiesības politikas īstenošanai Latvijā.

EIGE 2005. un 2012. gadā sagatavoja [ziņojumus par institucionāliem mehānismiem dzimumu līdztiesības politikas īstenošanai](#), kurā valstis tiek vērtētas pēc pieciem kritērijiem (par katru kritēriju 2 punkti): (1) augstākais līmenis, kurā ir noteikta atbildība par dzimumu līdztiesību nodrošināšanu, (2) atbildīgā valdības pārstāvja esamība, (3) atbildīgā pārstāvja vieta hierarhijā, (4) atbildīgā pārstāvja funkcijas, (5) politikas plānošanas dokumenta esamība. 2005. gada *EIGE* ziņojumā Latvija novērtēta ar 9 punktiem (ES vidējais 8,36 punkti), bet 2013. gada ziņojumā Latvija novērtēta ar 9,08 punktiem (ES vidējais 8,93 punkti).

PERSONĀLA RESURSI IZRAUDZĪTAJĀS IESTĀDĒS, KAS VEICINA VIENLĪDZĪGU ATTIEKSMI PRET VĪRIEŠIEM UN SIEVIETĒM.

Kopš 2012. gada 1. septembra, dzimumu līdztiesības jautājumi ir LM Sociālās politikas plānošanas un attīstības departamenta kompetencē, kur dzimumu līdztiesības jautājumi ir nodoti divu darbinieku atbildībā.

Saskaņā ar [EIGE 2012. gada ziņojumu](#) Latvijā dzimumu līdztiesības politikai ir atvēlēts salīdzinoši mazs darbinieku skaits uz 1 miljonu iedzīvotāju un 2012. gadā, līdzīgi kā Lietuvā, Latvijā bija viens pilna laika darbinieks, Igaunijā 5,2 pilna laika darbinieki uz vienu miljonu iedzīvotāju, bet Eiropas Savienībā augstākais rādītājs bija Luksemburgai ar 19,2 darbiniekiem uz vienu miljonu iedzīvotāju un zemākais rādītājs bija Čehijai ar 0,2 darbinieks uz vienu miljonu iedzīvotāju.

Latvijā Direktīvas 2002/73/EK¹⁴ izpratnē vienlīdzības institūcija (*equality body*) ir **Tiesībsarga birojs**. Ar diskriminācijas aizlieguma un tiesiskās vienlīdzības principa pārkāpuma lietām šobrīd Tiesībsarga birojā strādā visi tiesību nodaļu darbinieki: Pilsonisko un politisko tiesību nodaļā – 10 darbinieki, Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļā - 11 darbinieki, Bērnu tiesību nodaļā - 4 darbinieki. Papildus tam, divi Tiesībsarga biroja pārstāvji ir pilnvaroti pārstāvēt tiesībsargu LM izveidotajā Dzimumu līdztiesības komitejā.

INTEGRĒTA PIEEJA DZIMUMU LĪDZTIESĪBAS NODROŠINĀŠANAI

Lai nodrošinātu integrētu pieeju dzimumu līdztiesības politikas īstenošanai, Ministru kabinetā tika apstiprināts Plāns dzimumu līdztiesības īstenošanai 2012-2014. gadam, 2015. gadā tika izvērtēta plāna izpilde un sagatavots informatīvais ziņojums (minēts 32.lpp.). 2016. gadā izstrādē ir jauns politikas plānošanas dokuments dzimumu līdztiesības politikas īstenošanai Latvijā.

2010. gadā ar labklājības ministra rīkojumu ir izveidota Dzimumu līdztiesības komiteja (turpmāk – komiteja), kuras sastāvā ir pārstāvji no nozaru ministrijām, nevalstiskajām organizācijām, sociālo partneru organizācijām. Komitejas uzdevums ir sniegt priekšlikumus un informāciju par dzimumu līdztiesības integrētās pieejas īstenošanu nozaru politikās, ieteikt iespējamus attīstības virzienus un prioritātes dzimumu līdztiesības politikas īstenošanai, sniegt priekšlikumus programmas dzimumu līdztiesības īstenošanai izstrādei, ieviešanai un aktualizēšanai, koordinēt programmā dzimumu līdztiesības īstenošanai ietverto mērķu un uzdevumu īstenošanas pārraudzību, veikt citas ar dzimumu līdztiesības politikas attīstību un pilnveidošanu saistītās darbības. 2016. gada jūnijā notika jau 20. Dzimumu līdztiesības komitejas sēde.

Dzimumu līdztiesības integrētās pieejas efektīvākai īstenošanai visās ministrijās kopš 2005. gada un LM padotības iestādēs kopš 2007. gada, ir noteikta atbildīgā amatpersona par dzimumu līdztiesības jautājumiem, t.sk. par dzimumu līdztiesības integrētās pieejas īstenošanu nozarē. LM speciālisti regulāri veic šo amatpersonu informēšanu par aktualitātēm dzimumu līdztiesības jomā.

Tiesībsarga birojs izskata sūdzības par cilvēktiesību pārkāpumiem, t.sk. diskrimināciju dzimuma dēļ, konsultē, analizē situāciju par cilvēktiesību ievērošanu. Kopš 2015. gada 10. marta Tiesībsarga birojā vairs nepastāv atsevišķa struktūrvienība, kuras atbildībā ir tikai diskriminācijas novēršanas jautājumi, bet tie ir integrēti dažādās Tiesībsarga biroja struktūrvienībās, kas specializējušās konkrētās tiesību jomās. Izmaiņas veiktas ar mērķi precīzāk izvērtēt un efektīvāk atklāt iespējamus diskriminācijas gadījumus konkrētu tiesisko attiecību kontekstā. Tādējādi pēc izmainītās kārtības katrā tiesību nodaļā var tikt vērtēti diskriminācijas gadījumi, vadoties nevis pēc diskriminācijas aizlieguma pamata, bet gan pēc tiesisko attiecību struktūras.

¹⁴Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2002/73/EK (2002. gada 23. septembris), ar kuru groza Padomes Direktīvu 76/207/EEK par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm attiecībā uz darba iespējām, profesionālo izglītību un paaugstināšanu amatā, kā arī darba nosacījumiem

No 2003. gada oktobra 8.Saeimas laikā (2002-2006)) darbojās Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas Dzimumu līdztiesības apakškomisija, bet no 2013. gada Saeimā dzimumu līdztiesības jautājumus pārsvarā skata Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijā.

Integrētas pieejas nodrošināšanas novērtējumā starp Eiropas Savienības dalībvalstīm, viszemāko novērtējumu saņēma trīs valstis - Īrija (2 punkti), Slovākija (3.5 punkti) un Latvija (4 punkti), bet visaugstāko novērtējumu saņēma Somija un Francija (14 punkti), Spānija un Zviedrija (13,5 punkti)¹⁵.

STATISTIKAS APKOPOŠANA DZIMUMU GRIEZUMĀ

Latvijā statistikas datu vākšanai ir izveidota vienota sistēma, kas nosaka to, ka katru gadu, atbilstoši Statistikas likumā noteiktajam, tiek izstrādāta un periodiski aktualizēta (reizi gadā) Valsts statistikas programma, kura tiek papildināta ar nepieciešamajiem statistikas rādītājiem un griezumiem, t.sk. dzimumu griezumā.

Reizi divos gados CSP publicē izdevumu „Sievietes un vīrieši Latvijā” <http://www.csb.gov.lv/dati/e-publikacijas/sievietes-un-viriesi-latvija-2016-44188.html>, kurā iekļauts plašs datu klāsts dzimumu griezumā.

2015. gada sākumā CSP mājaslapas ir izveidota atsevišķa sadaļa “[Dzimumu līdztiesības rādītāji](#)”, kurā ir saites uz rādītājiem par jomām: “Sievietes un tautsaimniecība”, “Izglītība un apmācības”, “Nabadzība”, “Veselība”, “Vardarbība pret sievieti”.

SECINĀJUMI

- ❖ Valdības līmenī Latvijā ir nodrošināta dzimumu līdztiesības jomas pārstāvība labklājības ministra personā un labklājības ministrijā ir noteikta struktūrvienība, kas atbild par dzimumu līdztiesības politikas plānošanu, īstenošanu un koordinēšanu.
- ❖ Latvijā darbinieku skaits, kas strādā pilna laika slodzi ar dzimumu līdztiesības jautājumiem, ir viens no zemākajiem ES līmenī.
- ❖ Statistikas apkopošana dzimumu griezumā notiek visos gadījumos, kad to var nodrošināt attiecīgais datu avots un datu pieejamības iespējas ik gadu uzlabojas.

¹⁵EIGE

Sieviešu izglītība un apmācības (B)

Jomas “Sieviešu izglītība un apmācība” izvērtēšanai izmantota CSP, EUROSTAT un IZM apkopotā informācija un tiek vērtēts iedzīvotāju izglītības līmenis, jomas, kurās tiek iegūta kvalifikācija, analizēta nodarbinātības līmeņa sasaiste ar iegūtās izglītības līmeni, kā arī akadēmiskā personāla sastāvs.

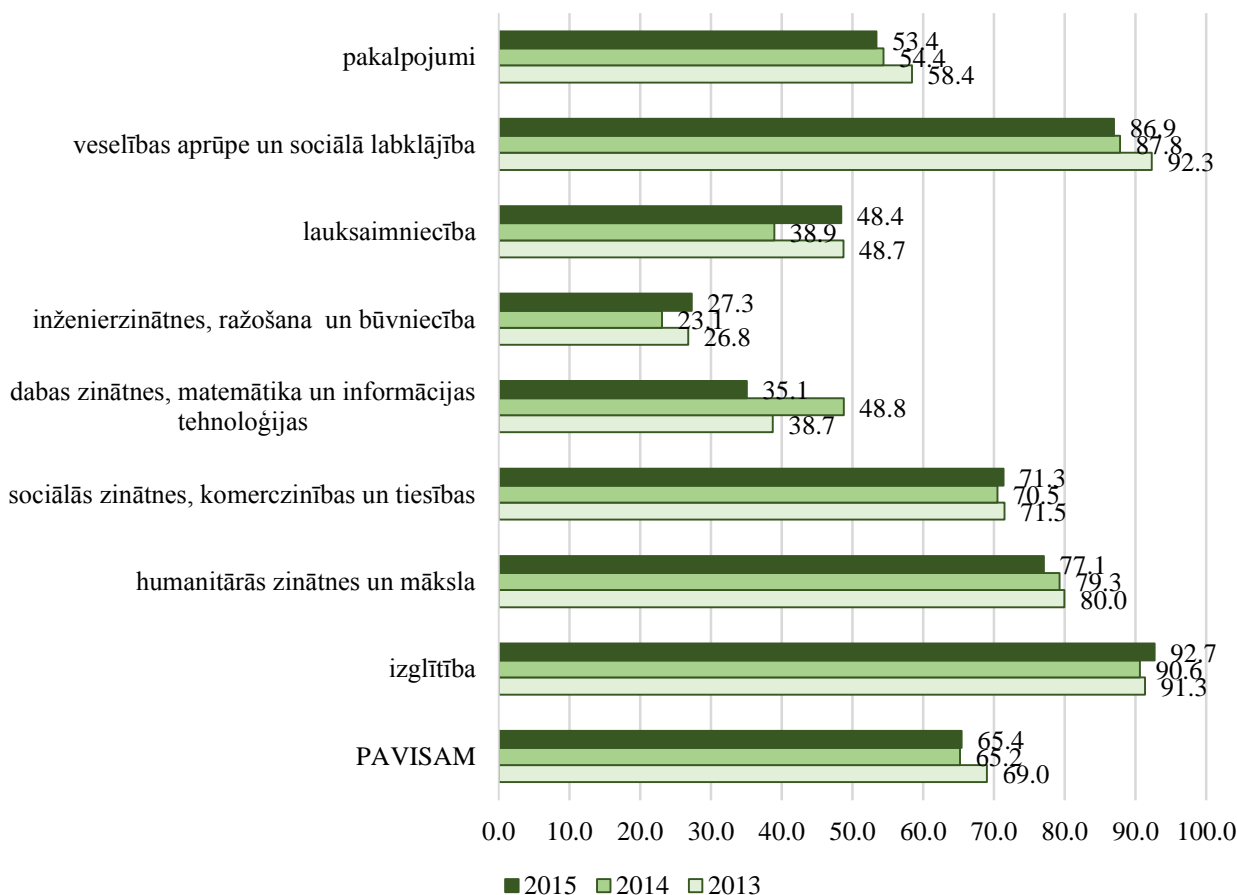
SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU PROPORCIJA VISU TERCIĀRĀS IZGLĪTĪBAS ABSOLVENTU VIDŪ ZINĀTNES UN TEHNISKAJĀS DISCIPLĪNĀS

2015. gadā kopējā absolventu skaitā sieviešu īpatsvars bija 65,4% un salīdzinājumā ar 2014. gadu nav vērojamas būtiskas izmaiņas, bet salīdzinājumā ar 2013. gadu sieviešu īpatsvara samazinājums kopējā absolventu skaitā ir par 3,6 procentpunktiem.

Nozaru, jeb jomu griezumā visaugstākais sieviešu absolventu īpatsvars nemainīgi ir tādās jomās kā izglītība – 92,7% (2015.), veselība un sociālā labklājība – 86,9% (2015.), humanitārās zinātnes un māksla – 77,1% (2015.). Vīriešu īpatsvars vislielākais ir inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā – 72,7% (2015.) un dabas zinātnēs, matemātikā un IT - 64,9% (2015.) (skatīt 24. attēlu).

24. attēls

Sieviešu īpatsvars grādu un kvalifikāciju ieguvušo skaitā (%)

Avots: CSP [IZG29]

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU NODARBINĀTĪBA PĒC AUGSTĀKĀ IEGŪTĀ IZGLĪTĪBAS LĪMEŅA

• Nodarbinātības un izglītības līmenis vecuma grupai 20-49 gadi

Pēc EUROSTAT publicētās statistikas nodarbinātības līmenis vecuma grupai 20-49 gadi pakāpeniski paaugstinās un 2015. gadā šīs vecuma grupas sievietēm Latvijā nodarbinātības līmenis bija 77,6%, bet vīriešiem – 82,8%, savukārt Eiropas Savienības vidējais rādītājs par šo vecuma grupu bija 72,3% sievietēm un 84,0% vīriešiem (skatīt 18. tabulu).

Nodarbinātības līmenis šīs vecuma grupas **iedzīvotājiem ar pamatizglītību un zemāku izglītību** laika periodā no 2013. gada līdz 2015. gadam būtiski nav mainījies, un 2015. gadā šīs grupas sievietēm nodarbinātības līmenis Latvijā bija 46,1% (ES-28 – 48,9%), bet vīriešiem 66,8% (ES-28 – 70,1%).

Nodarbinātības līmenis šīs vecuma grupas **iedzīvotājiem ar augstāko vidējo izglītību** laika periodā no 2013. gada līdz 2015. gadam Latvijā pakāpeniski uzlabojas, un 2015. gadā šīs grupas sievietēm nodarbinātības līmenis Latvijā bija 74,8% (ES-28 – 72,9%), bet vīriešiem 66,8% (ES-28 – 82,1%).

Nodarbinātības līmenis šīs vecuma grupas **iedzīvotājiem ar terciāro izglītību** laika periodā no 2013. gada līdz 2015. gadam Latvijā ir pieaudzis nedaudz straujāk nekā Eiropas Savienībā vidēji, un 2015. gadā šīs grupas sievietēm nodarbinātības līmenis Latvijā bija 85,1% (ES-28 – 83,2%), bet vīriešiem 94,9% (ES-28 – 90,8%).

18. tabula

Nodarbinātības un izglītības līmenis iedzīvotājiem vecuma grupā 20-49 gadi, %

		2013.		2014.		2015.	
		vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
ES 28	Visi ISCED 2011 līmeņi	82.9	71.3	83.4	71.8	84.0	72.3
	Nepabeigta, pamata, zemākā vidējā izglītība (ISCED 0-2)	68.6	48.8	68.9	48.9	70.1	48.9
	Augstākā vidējā, pēc vidējās, ne terciārā izglītība (ISCED 3 - 4)	84.9	72.2	85.3	72.6	85.7	72.9
	Terciārā izglītība (ISCED 5-8)	90.3	82.7	90.5	82.8	90.8	83.2
LV	Visi ISCED 2011 līmeņi	81.1	76.5	81.4	75.4	82.8	77.6
	Nepabeigta, pamata, zemākā vidējā izglītība (ISCED 0-2)	67.5	47.6	64.6	46.9	66.8	46.1
	Augstākā vidējā, pēc vidējās, ne terciārā izglītība (ISCED 3 - 4)	79.7	72.3	81.8	72.3	82.1	74.8
	Terciārā izglītība (ISCED 5-8)	93.4	86.0	91.8	83.6	94.9	85.1

Avots: Eurostat [lfsa_ergaed]

• Nodarbinātības un izglītības līmenis vecuma grupai 50-64 gadi

Nodarbinātības līmenis iedzīvotājiem vecuma grupā 50-64 gadi ir daudz zemāks nekā jaunākiem iedzīvotājiem. Šīs grupas iedzīvotājiem, neatkarīgi no izglītības līmeņa, nodarbinātības līmenis 2015. gadā Latvijā sievietēm bija 64,8% (ES-28 – 55,7%) un vīriešiem 64,9% (ES-28 – 67,1%). savukārt sievietēm ar terciāro izglītību šajā vecuma grupā nodarbinātības līmenis bija 82,5%, kas ir par 2,6 procentpunktiem zemāks nekā jaunākām sievietēm ar tādu pašu izglītību, bet vīriešiem 75,3%,

kas par 9,6 procentpunktiem ir zemāks nekā jaunākiem vīriešiem ar tādu pašu izglītību (skatīt 19. tabulu).

19. tabula

Nodarbinātības un izglītības līmenis iedzīvotājiem vecuma grupā 50-64 gadi, %

		2013.		2014.		2015.	
		vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
ES 28	Visi ISCED 2011 līmeņi	66.0	52.8	67.1	54.3	68.2	55.7
	Nepabeigta, pamata, zemākā vidējā izglītība (ISCED 0-2)	52.9	36.5	54.0	37.4	54.8	37.9
	Augstākā vidējā, pēc vidējās, ne terciārā izglītība (ISCED 3 - 4)	67.4	56.2	68.5	58.0	69.5	59.3
	Terciārā izglītība (ISCED 5-8)	79.7	72.4	80.0	73.2	81.3	74.0
LV	Visi ISCED 2011 līmeņi	62.4	61.6	63.4	64.2	64.9	64.8
	Nepabeigta, pamata, zemākā vidējā izglītība (ISCED 0-2)	32.0	30.7	40.7	26.4	41.7	29.2
	Augstākā vidējā, pēc vidējās, ne terciārā izglītība (ISCED 3 - 4)	62.5	58.2	63.5	60.9	64.9	59.8
	Terciārā izglītība (ISCED 5-8)	79.2	77.0	75.0	81.5	75.3	82.5

Avots: Eurostat [lfsa_ergaed]

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU PROPORCIJA ISCED 5, ISCED 6, ISCED 7, ISCED 8¹⁶ IZGLĪTĪBAS LĪMEŅA ABSOLVENTU SKAITĀ PA STUDIJU JOMĀM UN DZIMUMIEM

2014./2015. mācību gadā sieviešu īpatsvars kopējā attiecīgā ISCED līmeņa absolventu grupā svārstās no 56,3% doktora studijās līdz 80,8% 2.līmeņa profesionālās programmas studijās. Savukārt vērtējot dzimumu līdzsvaru pa studiju programmām, vērojams vīriešu pārsvars tehniskajās studiju programmās, t.i., dabaszinātnes, matemātika, IT, inženierzinātnes, ražošana un būvniecība, bet sievietēm lielāks pārsvars ir tādās studiju programmās, kā sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības (skatīt 20. tabulu).

20. tabula

Grādu vai kvalifikāciju ieguvušo personu īpatsvars pēc dzimuma un studiju programmas 2014./2015. mācību gadā, %

	Īpatsvars kopējā absolventu skaitā		Sieviešu īpatsvars no kopējā sieviešu skaita ISCED līmenī	Vīriešu īpatsvars no kopējā vīriešu skaita ISCED līmenī
	Sievietes	Vīrieši		
Koledžas studiju programmas (ISCED 5)				
Pavisam	66,5	33,5	100	100
Izglītība	97,6	2,4	6,6	0,3
Humanitārās zinātnes un māksla	75,0	25,0	1,8	1,2
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	75,3	24,7	40,8	26,6
Dabaszinātnes, matemātika un IT	14,3	85,7	1,2	14,7
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	14,7	85,3	2,1	23,8

¹⁶ Pēc ISCED 1997. gada redakcijas 5a un 5b līmenis atbilsts ISCED 2011. gada redakcijas 5., 6. un 7. līmenim

	Īpatsvars kopējā absolventu skaitā		Sieviešu īpatsvars no kopējā sieviešu skaita ISCED līmenī	Vīriešu īpatsvars no kopējā vīriešu skaita ISCED līmenī
	Sievietes	Vīrieši		
Lauksaimniecība	37,9	62,1	0,9	2,8
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	92,0	8,0	40,0	6,9
Pakalpojumi	35,7	64,3	6,6	23,8
Profesionālais bakalaurs un 2.līmeņa studiju programma (ISCED 6)				
Pavisam	65,8	34,2	100	100
Izglītība	93,1	6,9	16,7	2,4
Humanitārās zinātnes un māksla	72,3	27,7	7,8	5,7
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	67,9	32,1	36,7	33,4
Dabaszinātnes, matemātika un IT	38,3	61,7	1,2	3,6
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	29,3	70,7	5,9	27,3
Lauksaimniecība	36,3	63,7	1,2	4,0
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	80,5	19,5	18,9	8,8
Pakalpojumi	60,4	39,6	11,8	14,8
Akadēmiskais bakalaurs (ISCED 6)				
Pavisam	60,1	39,9	100	100
Izglītība	84,2	15,8	0,8	0,2
Humanitārās zinātnes un māksla	78,5	21,5	26,3	10,8
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	69,4	30,6	52,6	35,0
Dabaszinātnes, matemātika un IT	35,6	64,4	9,4	25,5
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	24,7	75,3	5,4	24,7
Lauksaimniecība	37,5	62,5	0,6	1,6
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	89,2	10,8	3,0	0,5
Pakalpojumi	64,3	35,7	1,9	1,6
Akadēmiskais maģistrs (ISCED 7)				
Pavisam	67,7	32,3	100	100
Izglītība	87,1	12,9	5,4	1,7
Humanitārās zinātnes un māksla	82,2	17,8	23,3	10,6
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	78,4	21,6	35,2	20,3
Dabaszinātnes, matemātika un IT	47,7	52,3	13,2	30,3
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	29,1	70,9	5,7	28,8
Lauksaimniecība	66,7	33,3	1,2	1,2
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	94,1	5,9	11,0	1,5
Pakalpojumi	65,4	34,6	5,1	5,6
Profesionālais maģistrs (ISCED 7)				
Pavisam	68,7	31,3	100	100
Izglītība	91,6	8,4	11,5	2,3
Humanitārās zinātnes un māksla	78,5	21,5	6,5	3,9
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	72,3	27,7	61,7	51,7
Dabaszinātnes, matemātika un IT	46,2	53,8	2,2	5,7
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	33,6	66,4	6,4	27,6
Lauksaimniecība	70,0	30,0	0,4	0,4
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	98,6	1,4	4,4	0,1

	Īpatsvars kopējā absolventu skaitā		Sieviešu īpatsvars no kopējā sieviešu skaita ISCED līmenī	Vīriešu īpatsvars no kopējā vīriešu skaita ISCED līmenī
	Sievietes	Vīrieši		
Pakalpojumi	64,5	35,5	6,9	8,3
2.līmeņa profesionālā studiju programma (ISCED 7)				
Pavisam	80,8	19,2	100	100
Lauksaimniecība	90,9	9,1	29,6	12,5
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	77,2	22,8	70,4	87,5
Doktors (ISCED 8)				
Kopā	56,3	43,7	100	100
Izglītība	72,2	27,8	8,8	4,3
Humanitārās zinātnes un māksla	70,8	29,2	23,0	12,2
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	59,6	40,4	20,9	18,3
Dabaszinātnes, matemātika un IT	45,3	54,7	16,2	25,2
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	41,8	58,2	15,5	27,8
Lauksaimniecība	100	0	0,7	0
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	63,6	36,4	9,5	7,0
Pakalpojumi	57,1	42,9	5,4	5,2

Avots: IZM

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU PROPORCIJA AKADĒMISKĀ PERSONĀLA KOPEJĀ SASTĀVĀ UN SADALĪJUMĀ PA PAKĀPĒM

Kopējā akadēmiskā personāla sastāvā gan augstskolās, gan koledžās 2015. gadā, līdzīgi kā iepriekšējos gados, vērojams sieviešu pārsvars – augstskolās sieviešu īpatsvars 53,9%, bet koledžās 66,7%. Vienlaikus jāzīmē, ka akadēmiskā personāla sastāvā ir vērojama vertikālā dzimumu segregācija, jo augstāks amats, jo zemāka sieviešu pārstāvība. Vīriešu pārsvars augstskolu akadēmiskā personāla sastāvā ir profesoru, vadošo pētnieku un pētnieku amatos, bet koledžās vīriešu pārsvars ir vadošo pētnieku un pētnieku amatos (skatīt 21. tabulu).

21. tabula

Akadēmiskais personāls pamatdarbā valsts un juridisko personu dibinātās augstskolās un koledžās 2015. gadā.

	Augstskolās		Koledžās	
	Kopā (skaits)	Sieviešu īpatsvars (%)	Kopā (skaits)	Sieviešu īpatsvars (%)
Pavisam, t.sk.,	4328	53.9	582	66.7
Profesori	668	39.1	-	-
Asociētie profesori	578	52.1	-	-
Docenti	1102	56.2	118	68.6
Lektori	795	68.9	338	68.9
Asistenti	169	65.7	114	60.5
Vadošie pētnieki un pētnieki	1016	48.4	12	41.7

Avots: IZM

SECINĀJUMI

- ❖ Latvijā kopējā augstāko izglītību ieguvušos skaitā sieviešu īpatsvars ir augstāks nekā vīriešu īpatsvars, un 2015. gadā sievietes bija 65,4%.
- ❖ Sieviešu absolventu īpatsvars ir augstāks tādās jomās, kā izglītība, veselība un sociālā labklājība, humanitārās zinātnes un māksla, bet vīriešu pārsvars ir inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības, dabas zinātņu, matemātikas un IT jomās.
- ❖ Nodarbinātības līmeni būtiski ietekmē iedzīvotāju izglītības līmenis un vecums, t.i., jo zemāks izglītības līmenis un augstāks vecums, jo zemāka nodarbinātība gan sievietēm, gan vīriešiem.

2015. gadā iedzīvotājiem vecuma grupā 20-49 gadi nodarbinātības līmenis Latvijā:

- salīdzinājumā ar 2014. gadu kopumā paaugstinājies gan sievietēm, gan vīriešiem, izņemot vīriešus ar viszemāko izglītības līmeni (ISCED 0-2), kuriem nodarbinātība samazinājās par 0,8 procentpunktiem;
- salīdzinājumā ar ES 28 rādītāju ir zemāks iedzīvotājiem ar ISCED 0 - 4 izglītības līmeni, bet pārsniedz ES 28 rādītāju iedzīvotājiem ar ISCED 5 - 8 izglītības līmeni, t.i., sievietēm - par 1,9 procentpunktiem, bet vīriešiem – par 4,1 procentpunktu;
- sievietēm pie visiem izglītības līmeņiem ir zemāks nekā vīriešiem, jo pastāv vēl arī citi faktori (piemēram, nepilngadīgi bērni, ar ģimeni saistītas rūpes), kas sievietei ierobežo iespēju iekļauties darba tirgū.

2015. gadā iedzīvotājiem vecuma grupā 50-64 gadi nodarbinātības līmenis Latvijā:

- salīdzinājumā ar 2014. gadu kopumā paaugstinājies gan sievietēm, gan vīriešiem, izņemot sievietes ar ISCED 3 - 4 līmeņa izglītību (samazinājums par 1,1 procentpunktu);
 - salīdzinājumā ar ES 28 rādītāju kopumā sievietēm ir par 9,1 procentpunktu augstāks, bet vīriešiem par 4 procentpunktiem zemāks;
 - salīdzinājumā ar nodarbinātības līmeni iedzīvotājiem vecuma grupā 20-49 gadi ir zemāks pie vienādiem izglītības līmeņiem, t.i., ar ISCED 0 - 2 līmeņa izglītību sievietēm - par 6 procentpunktiem, vīriešiem – par 25,1 procentpunktu; ar ISCED 3 - 4 līmeņa izglītību sievietēm – par 15 procentpunktiem, vīriešiem - par 17,2 procentpunktiem; ar ISCED 5 - 8 līmeņa izglītību sievietēm - par 2,6 procentpunktiem, bet vīriešiem – par 2,6 procentpunktiem;
 - sievietēm ar terciāro izglītību ir augstāks nekā vīriešiem, jo sievietēm ir raksturīga aktīvāka iesaiste mūžizglītības pasākumos, jaunu prasmju apgūšanā, kvalifikācijas celšanā nekā vīriešiem šajā vecuma grupā¹⁷.
- ❖ Latvijas akadēmiskā personāla sastāvā kopumā vērojams sieviešu pārsvars, vienlaikus saglabājoties tendencei - jo zemāks amats, jo lielāks sieviešu īpatsvars. Vīriešu pārsvars vērojams tikai profesoru, vadošo pētnieku un pētnieku amatos.

¹⁷ Eurostat [lfsa_ergaed]

Sievietes un nabadzība (A)

Jomas “Sieviete un nabadzība” izvērtēšanai tiek izmantoti CSP un EUROSTAT dati: nabadzības riska indekss un iedzīvotāju neaktivitāte.

NABADZĪBAS RISKS ATKARĪBĀ NO VECUMA UN DZIMUMA

Kopumā nabadzības riska līmenis Latvijā pieaug, un 2014. gadā vidējais nabadzības riska līmenis salīdzinājumā ar 2011. gadu bija pieaudzis par 3,3 procentpunktiem. Sievietēm minētajā laika periodā nabadzības riska indekss ir pieaudzis par 5,7 procentpunktiem, bet vīriešiem nabadzības riska indekss pieaudzis par 0,4 procentpunktiem.

2014. gada nabadzība riska indekss liecina, ka laika posmā kopš 2011. gada:

- ❖ **iedzīvotājiem vecumā virs 65 gadiem materiālā nenodrošinātība pieaugusi visstraujāk**, un kopumā šai grupai nabadzības riska indekss ir pieaudzis par 20,7 procentpunktiem, t.sk., sievietēm par 24,0 procentpunktiem, bet vīriešiem par 4,1 procentpunktu;
- ❖ **iedzīvotājiem darbības vecumā, t.i., 18 - 64 gadu vecumā** situācija ir nedaudz uzlabojusies un nepastāv būtiskas atšķirības dzimumu griezumā;
- ❖ **bērniem līdz 17 gadu vecumam** nabadzības risks nedaudz samazinājies un līdzīgi kā darbības vecuma grupai, nepastāv būtiskas atšķirības dzimumu griezumā.

22. tabula

Nabadzības riska indekss pēc iedzīvotāju vecuma un dzimuma, %

	Gads	Vidēji	Vīrieši	Sievietes
Pavisam	2011	19,2	19,3	19,1
	2012	19,4	18,9	19,8
	2013	21,2	19,5	22,5
	2014	22,5	19,7	24,8
tai skaitā pa vecuma grupām				
0-17	2011	24,4	26,5	22,3
	2012	23,4	24,3	22,4
	2013	24,3	25,9	22,7
	2014	23,2	23,3	23,2
18-64	2011	19,3	19,4	19,3
	2012	18,8	19,0	18,7
	2013	18,4	18,4	18,3
	2014	18,6	18,1	19,0
65+	2011	13,9	8,5	16,4
	2012	17,6	10,4	21,0
	2013	27,6	15,9	33,2
	2014	34,6	22,6	40,4

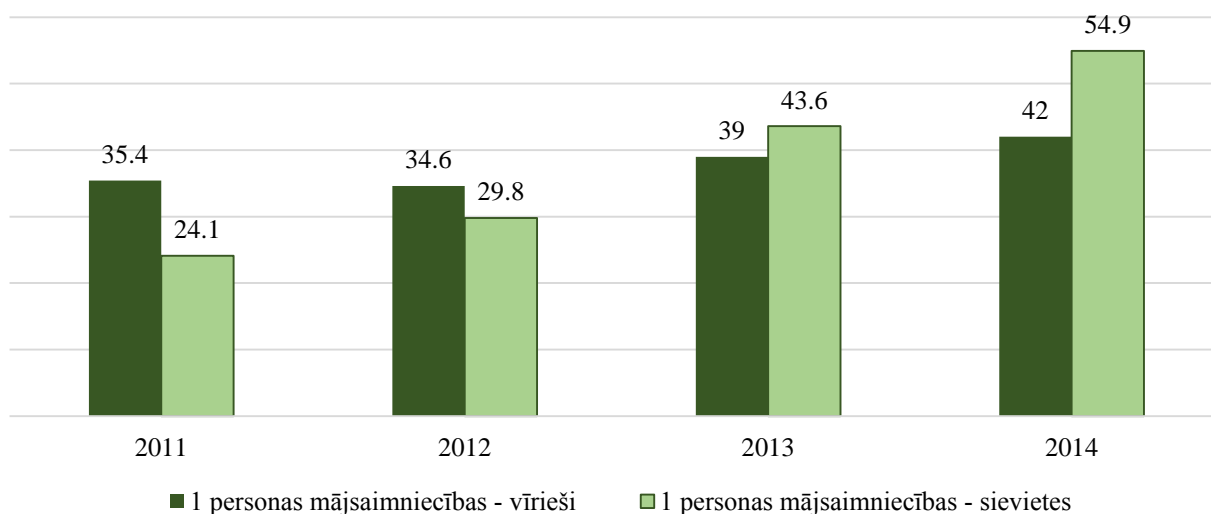
Avots: CSP [NIG03]

NABADZĪBAS RISKS ATKARĪBĀ NO MĀJSAIMNIECĪBAS VEIDA UN DZIMUMA (ietverot nabadzības risku mājsaimniecībām ar vienu vecāku un apgādājamiem bērniem)

Visaugstākais nabadzības risks Latvijā vērojams vienas personas mājsaimniecībās un 2014. gadā 42% vīriešu un 54,9% sieviešu, kas dzīvo vieni, bija pakļauti nabadzības riskam. Salīdzinot ar periodu kopš 2011. gada, nabadzības riska indekss minētās grupas iedzīvotājiem pieaudzis par 6,6 procentpunktiem vīriešiem un par 30,8 procentpunktiem sievietēm (skatīt 25. attēlu)

25. attēls

Nabadzības riska indekss vienas personas mājsaimniecībā, %

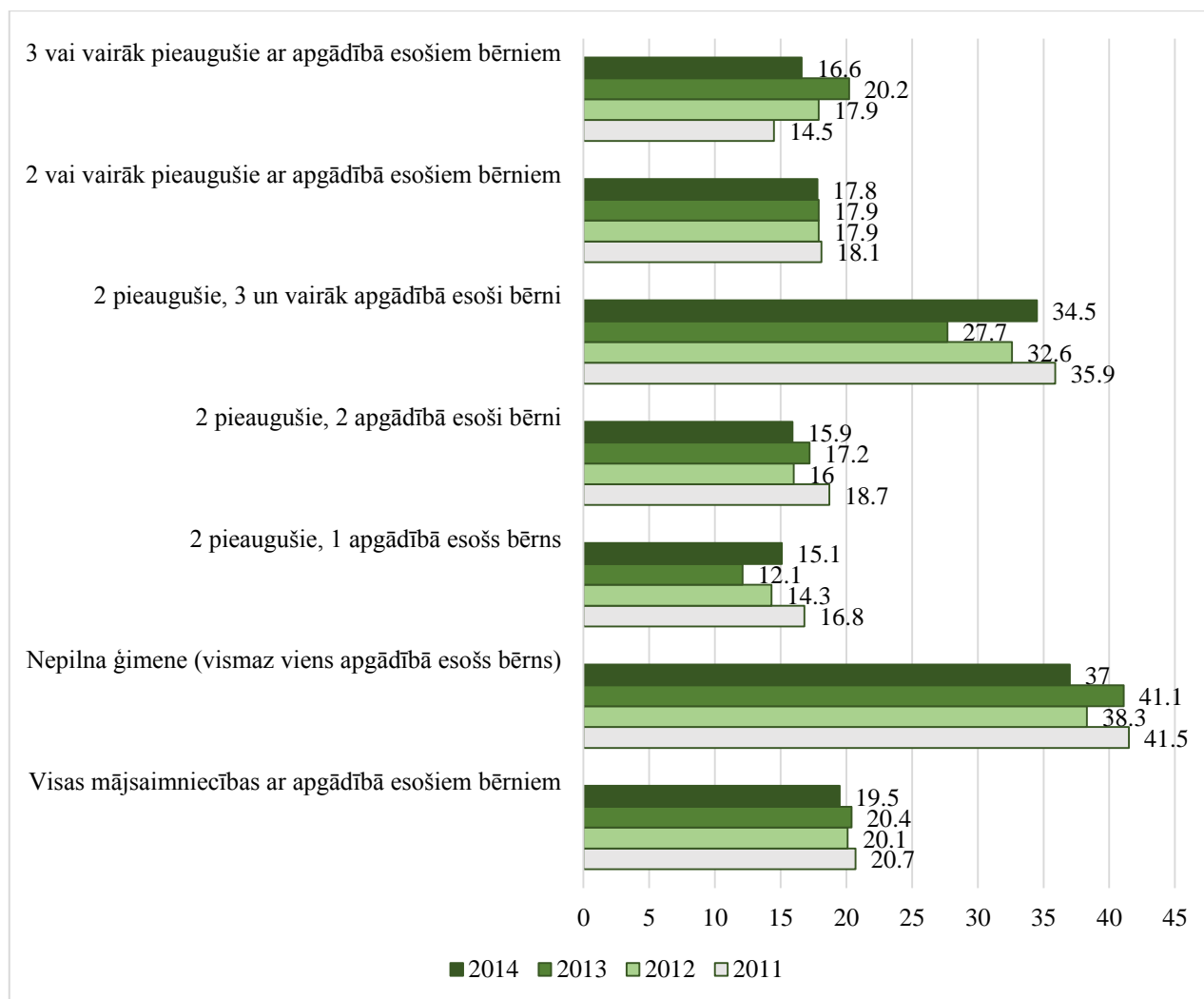

Avots: CSP [NIG05]

Nabadzības riska indekss iedzīvotājiem ar apgādībā esošiem bērniem liecina, ka 2014. gadā 20,7% šādu mājsaimniecību bija pakļauti nabadzībai un viskritiskākā situācija mājsaimniecībās ar bērniem ir nepilnās ģimenēs un ģimenēs ar trijiem un vairāk bērniem. **Nepilnās ģimenēs ar bērniem** nabadzības riska indekss 2014. gadā bija 37%, kas salīdzinājumā ar 2011. gadu ir samazinājies par 4,5 procentpunktiem. Savukārt **ģimenēs, kur apgādībā ir trīs un vairāk bērnu**, nabadzības riska indekss 2014. gadā bija 35,9% un šis rādītājs salīdzinājumā ar 2011. gadu ir samazinājies par 1,4 procentpunktiem.

Nabadzības riska indekss mājsaimniecībās 2014. gadā salīdzinājumā ar 2011. gadu nedaudz samazinās visās mājsaimniecībās, izņemot ir mājsaimniecības ar trijiem vai vairāk pieaugušajiem ar apgādībā esošiem bērniem. Nabadzības riska indekss mājsaimniecībās ar trijiem vai vairāk pieaugušajiem ar apgādībā esošiem bērniem 2014. gadā bija 16,6%, kas ir par 2,1 augstāks nekā 2011. gadā (skatīt 26. attēlu).

Nabadzības risks mājāsaimniecībās ar apgādībā esošiem bērniem, %

Avots: CSP [NIG05]

EKONOMISKI NEAKTĪVIE IEDZĪVOTĀJI PĒC VECUMA UN DZIMUMA

Darbspējīgie iedzīvotāji (15-64 gadu vecumā)

CSP apkopotie dati par 2013.-2015. gadu liecina, ka visaugstākā ekonomiskā neaktivitāte darbspējīgu iedzīvotāju grupā ir iedzīvotājiem līdz 24 gadu vecumam, t.i., 2015. gadā vīriešiem 29,6%, bet sievietēm 21,4%. Daļēji tas izskaidrojams ar to, ka šajā vecuma grupā iedzīvotāji vēl mācās, nav apguvuši profesijas un trūkst nepieciešamās darba pieredzes. 2015. gadā salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, situācija ir nedaudz uzlabojusies un ekonomiski neaktīvo vīriešu (vecuma grupā līdz 24 gadiem) īpatsvars salīdzinājumā ar 2013. gadu ir samazinājies par 3,2 procentpunktiem, bet sievietēm par 2,2 procentpunktiem.

Savukārt augstais ekonomiskās neaktivitātes rādītājs 55-64 gadus veciem iedzīvotājiem, t.i., vīriešiem - 19,2% un sievietēm - 18,7% 2015. gadā liecina, ka nozīmīgai iedzīvotāju daļai šajā vecumā pastāv

šķēršļi ekonomiskai aktivitātei. Šai vecuma grupai nav vērojams situācijas uzlabojums salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem.

Pensijas vecuma iedzīvotāji (65+ gadi)

CSP statistika liecina, ka 2015. gadā vecuma grupā virs 65 gadiem 31,7% vīriešu un 37,8% sieviešu bija neaktīvi un salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem situācija nav būtiski mainījusies.

23. tabula

Ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji pēc dzimuma un vecuma, %

Vecuma grupas (gadi)	2013.		2014.		2015.	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
15-24	32,8	23,6	29,6	22,2	29,6	21,4
25-34	4,4	8,1	4,7	9,0	5,1	8,4
35-44	5,4	6,1	5,4	6,6	5,3	6,3
45-54	8,4	6,9	9,0	6,6	9,2	7,4
55-64	19,8	18,6	20,4	18,6	19,2	18,7
65-74	29,1	36,6	31,0	36,9	31,7	37,8

Avots: CSP

SECINĀJUMI

- ❖ Visaugstākais nabadzības riska indekss Latvijā ir vienas personas mājsaimniecībās un salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, situācija ir pasliktinājusies. 2014. gadā 42% vīriešu un 54,9% sieviešu, kas dzīvo vieni, bija pakļauti nabadzības riskam.
- ❖ Visaugstākais nabadzības risks ir nepilnās ģimenēs un ģimenēs ar trijiem un vairāk apgādājamiem. 2014. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, šīm mājsaimniecībām vērojams minimāls uzlabojums.
- ❖ 2014. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, pieaudzis nabadzības risks mājsaimniecībās, kurās ir trīs vai vairāk pieaugušie ar apgādībā esošiem bērniem.
- ❖ 2013.-2015. gada dati par ekonomiski neaktīvajiem iedzīvotājiem liecina, ka viskritiskākā situācija iedzīvotājiem līdz 24 gadu vecumam un pēc 55 gadu vecuma. Dzimumu griezumā rādītājs negatīvāku tendenci atspoguļo vīriešiem.
- ❖ 2015. gadā vecuma grupā no 25 līdz 44 gadu vecumam ekonomiski neaktīvo sieviešu īpatsvars ir augstāks nekā ekonomiski neaktīvo vīriešu īpatsvars un šī tendence saglabājusies arī iepriekšējos gados.

Sievietes un bruņotie konflikti (E)

SIEVIETES UN VĪRIEŠI, KAS PIEDALĪJUŠIES APMĀCĪBĀ PAR DZIMUMU LĪDZTIESĪBU

Rādītājs paredz vērtēt apmācību par dzimumu līdztiesību esamību:

- diplomātiskā korpusa darbiniekiem, civilajiem un militārajiem darbiniekiem, kas nodarbināti dalībvalstu un Kapienas institūcijās;
- darbiniekiem, kas piedalās ANO miera uzturēšanas operācijās un Eiropas Drošības un aizsardzības politikas misijās, tai skaitā militārā dienesta un policijas darbiniekiem.

Atsevišķs mācību kurss par dzimumu līdztiesību minētajai mērķa grupai Latvijā nav ieviests.

DZIMUMU LĪDZSVARS DIPLOMĀTISKO MISIJU UN KOPIENAS INSTITŪCIJU DELEGĀCIJU VADĪTĀJU AMATOS, DARBINIEKU, KAS PIEDALĀS ANO MIERA UZTURĒŠANAS OPERĀCIJĀS UN EIROPAS DROŠĪBAS UN AIZSARDZĪBAS POLITIKAS (ESDP) MISIJĀS, TAI SKAITĀ MILITĀRĀ DIENESTA UN POLICIJAS DARBINIEKU SASTĀVĀ.

Saskaņā ar LR Ārlietu ministrijas datiem 2016. gadā:

- Latvijas diplomātisko pārstāvniecību vadītāju amatos bija 11 sievietes (22,4%) un 38 vīrieši (77,6%), salīdzinājumā ar 2013. gadu Latvijas diplomātisko pārstāvniecību vadītāju amatos bija 13 sievietes un 31 vīrietis (29,5% un 70,5%);
- ANO, ES, EDSO un NATO vadīto starptautisko misiju un operāciju darbinieku sastāvam Latvija ir nosūtījusi 7 sievietes, kas ir 12,7% no kopējā nosūtīto civilo ekspertu un militārpersonu skaita;
- Civilajās misijās Latvijas nosūtīto ekspertu sastāvā sieviešu īpatsvars bija 28,6 %.
- Kopumā Latvijas bruņoto spēku militārpersonu sastāvā sieviešu īpatsvars ir 16 %.

FINANSĒJUMS VALSTĪM, KURĀS NORISINĀS BRUŅOTI KONFLIKTI, VAI PASTĀV PĒCKONFLIKTA SITUĀCIJA, ATSEVIŠKI NORĀDOT FINANSĒJUMU, KAS NOVIRZĪTS VARDARBĪBAS PROBLĒMAS RISINĀŠANAI UN SIEVIEŠU LĪDZDALĪBAS VEICINĀŠANAI MIERA VEICINĀŠANAS UN PĒCKONFLIKTA ATJAUNOŠANAS DARBOS, KĀ ARĪ, ATSEVIŠKI NORĀDOT FINANSĒJUMA DAĻU, KAS TIEK PIEŠKIRTA NVO, KAS VEICINA DZIMUMU LĪDZTIESĪBU UN SIEVIEŠU STĀVOKĻA UZLABOŠANU

Saskaņā ar Ārlietu ministrijas informāciju laika posmā no 2013. gada - 2015. gadam attīstības sadarbības politikas ietvaros nav īstenoti projekti vardarbības problēmas risināšanai un sieviešu līdzdalības veicināšanai miera veicināšanas un pēckonflikta atjaunošanas darbos.

2013. gada oktobrī tika apstiprināts finansējums vairākām organizācijām, tai skaitā,

ANO Augstā komisāra bēgļu lietās birojam - 15 000 EUR,

ANO Augstā komisāra cilvēktiesību lietās birojam - 10 000 EUR

ANO Dzimumu līdztiesības un sieviešu iespēju veicināšanas institūcijai (*UN Women 74*) - 10 000 USD.

Brīvprātīgie maksājumi ANO Augstā komisāra bēgļu lietās birojā tiek veikti ar pārtraukumiem jau kopš 2002. gada. Savukārt iemaksa ANO Dzimumu līdztiesības un sieviešu iespēju veicināšanas

institūcijai veikta, Latvijai pildot institūcijas Izpildpadomes dalībvalsts un prezidējošās valsts pienākumus.

SIEVIEŠU UN VĪRIEŠU ĪPATSVARŠ PATVĒRUMU MEKLĒTĀJU (VAI LĪDZĪGU AIZSARDZĪBAS STATUSU IEGUVUŠO PERSONU) SASTĀVĀ PĒC IZCELSMES VALSTS

2015. gadā saskaņā ar PMLP apkopoto informāciju:

- patvērumu Latvijā pieprasīja 328 personas (57 sievietes, 181 vīrieši un 90 bērni) – galvenās izcelsmes valstis – Vjetnama (82 personas), Ukraina (47 personas), Irāka (86);
- bēgļa statuss tika piešķirts 6 personām (2 vīriešiem, 1 sievietei, 3 bērniem), galvenās izcelsmes valstis – Kirgizstānas (2 personas), Afganistāna (4 personas);
- alternatīvais statuss tika piešķirts 23 personām (16 vīriešiem, 3 sievietēm un 4 bērniem), galvenās izcelsmes valstis – no Sīrija(13 personas), Irāka (5 personas), Afganistāna (4 personas).

SECINĀJUMI

- ❖ Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem 2015. gadā patvērumu meklētāju skaits ir pieaudzis, jo laika posmā no 2009. gada līdz 2013. gadam tās kopumā bija 688 personas, bet tikai 2015. gadā Latvijā patvērumu meklēja 328 personas.
- ❖ Pilngadīgo patvēruma meklētāju sastāvā 2015. gadā 76,1% bija vīrieši, ir mainījušās šo personu izcelsmes valstis - visvairāk personu bija no Vjetnamas, Irākas, Ukrainas.
- ❖ Iespēju robežās Latvija piešķir finansējumu tādām organizācijām kā ANO Augstā komisāra bēgļu lietās birojam, ANO Augstā komisāra cilvēktiesību lietās birojam, ANO Dzimumu līdztiesības un sieviešu iespēju veicināšanas institūcijai (*UN Women 74*);
- ❖ Latvijas diplomātisko pārstāvniecību vadītāju amatos, starptautisko organizāciju un misiju sastāvā sieviešu īpatsvars ir zems (no 11% līdz 22%);
- ❖ Latvijā netiek organizētās atsevišķas apmācības dzimumu līdztiesības jomā diplomātiskā korpusa, civilajiem un militārajiem darbiniekiem, kā arī dažādās starptautiskās misijās iesaistītajiem darbiniekiem.

Sievietes un vide (K)

Jomas "Sievietes un vide" ietvaros tiek vērtēta sieviešu iesaiste un līdzdalības lēmumu pieņemšanā saistībā ar vides jautājumiem. Statistiku minētās jomas izvērtēšanai apkopo *DG Justice*.

DZIMUMU LĪDZSVARS LĒMUMU PIENĒMŠANĀ KLIMATA PĀRMAIŅU JOMĀ DALĪBVALSTĪS

ES dalībvalstīs ar vides jautājumiem saistīto ministriju skaits variē no 2 līdz 4 ministrijām, un galvenokārt tās ir ministrijas, kuru kompetencē ir transporta, enerģētikas un vides aizsardzības jomas. Latvijā pie vides ministrijām, saskaņā ar *DG Justice* statistikas uzskaiti, ieskaitītas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Ekonomikas ministrija un Satiksmes ministrija.

DG Justice apkopotā statistika liecina, ka Eiropas Savienības dalībvalstīs lēmumu pieņemšanā vides jautājumos visos līmeņos sieviešu pārstāvība ir zemāka nekā vīriešu pārstāvība. Latvijā augstākā līmeņa amatos minētajās ministrijās 2015. gadā ir bijusi viena ministre un viena parlamentārā sekretāre. Situācija vislīdzsvarotākā ir arī otrā līmeņa vadītāju amatos, kur 2015. gadā Latvijā sieviešu īpatsvars ir 45 %, bet Eiropas Savienības dalībvalstu vidējais rādītājs ir 40% sieviešu (skatīt 24. tabulu).

24 tabula

Dzimumu līdzsvars lēmumu pieņemšanā vides jomā dalībvalstīs, %

	2013.		2014.		2015.	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
Ministri						
ES -28	81	19	72	28	75	25
LV	100	0	67	33	67	33
Vice ministri vai parlamentārie sekretāri						
ES - 28	76	24	73	27	76	24
LV	100	0	100	0	67	33
Pirmā līmeņa administratori (valsts sekretāri)						
ES - 28	71	29	70	30	71	29
LV	100	0	100	0	100	0
Otrā līmeņa administratori						
ES - 28	65	35	62	38	60	40
LV	50	50	50	50	55	45

Avots: EK *DG Justice*¹⁸

DZIMUMU LĪDZSVARS LĒMUMU PIENĒMŠANĀ KLIMATA PĀRMAIŅU JOMĀ EIROPAS SAVIENĪBAS LĪMENĪ

EK ģenerāldirektorātos sieviešu īpatsvars varas pozīcijās ir atšķirīgs dažādos sektoros.

DG Justice statistikas apkopošanai izvērtē dzimumu līdzsvaru Klimata pārmaiņu ģenerāldirektorātā (*DG Climate Action*), Enerģētikas ģenerāldirektorātā (*DG Energy*), Vides ģenerāldirektorātā (*DG Environment*), Mobilitātes un transporta ģenerāldirektorātā (*DG Mobility & Transport*).

¹⁸EK http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/environment/national_level/index_en.htm

DG Justice apkopotā statistika liecina, ka visos ar klimata pārmaiņām saistītos jautājumos lēmumu pieņemšanā galvenā loma ir vīriešiem. Sieviešu īpatsvars nedaudz augstāks ir tikai zemāka līmeņa amatos (skatīt 25. tabulu).

25. tabula

Dzimumu līdzsvars EK vides jomas ģenerāldirektorātos, %

	2013.		2014.		2015.	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
Komisāri (politikas līmenis)	74	26	74	26	74	26
Kabineta vadītāji (politikas līmenis)	100	0	50	50	74	26
Kabineta locekļi (politikas līmenis)	58	42	64	36	60	40
Ģenerāldirektors (administratīvais līmenis)	100	0	100	0	100	0
Direktori	74	26	67	33	61	39
Eiropas Parlamenta komiteju vadītāji (lēmuma pieņemšanas līmenis)	67	33	100	0	100	0
Eiropas Parlamenta komitejas locekļi (lēmuma pieņemšanas līmenis)	63	37	64	36	64	36

Avots: EK DG Justice¹⁹

DZIMUMU LĪDZSVARS LĒMUMU PIENĒMŠANĀ KLIMATA PĀRMAIŅU JOMĀ STARPTAUTISKA LĪMEŅA INSTITŪCIJĀS

Rādītājs attiecas uz dzimumu līdzsvaru ANO Klimata pārmaiņu konvencijas (UNCCC) ikgadējās Pušu konferencēs (*Conference of the Parties, COPs*) un Decentralizētajās organizācijās (*Subsidiary Bodies, SBs*). Saskaņā ar DG Justice apkopoto informāciju Pušu konferences biroja locekļu sastāvā ir būtisks vīriešu pārsvars un 2015. gadā tajā darbojās viena sieviete un 10 vīrieši. Biroja prezidenta amatā ir vīrietis. Vērtējot delegātu sastāvu vērojams lielāks dzimu līdzsvars, bet Latvijas gadījumā delegātu sastāvā ir būtisks sieviešu pārsvars (skatīt 26. tabulu).

26. tabula

Dzimumu līdzsvars ANO klimata pārmaiņu konvencijas īstenošanas ietvarā, %

	2013.		2014.		2015.	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
Pušu konferences birojs	73	27	73	27	91	9
Pušu konferences delegāti	60	40	60	40	65	35
Delegāti Decentralizētajās organizācijās	60	40	52	48	57	43
Nacionāli delegāti Pušu konferencē EU-28	57	43	55	45	58	42
LV delegāti Pušu konferencē	25	75	24	76	38	62
EU-28 nacionālie delegāti Decentralizētajās organizācijās	51	49	52	48	50	50
LV delegāti Decentralizētajās organizācijās	0	100	19	81	20	80

Avots: EK DG Justice²⁰

¹⁹EK http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/environment/international_level/index_en.htm

²⁰EK http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/environment/international_level/index_en.htm

DZIMUMU LĪDZSVARS DABASZINĀTŅU UN INFORMĀCIJAS TEHNOLOĢIJU STUDIJU ABSOLVENTU SASTĀVĀ DALĪBVALSTĪS

Saskaņā ar CSP apkopoto statistiku laika periodā no 2013. gada līdz 2015. gadam, dabas zinātnēs, matemātikā, informācijas tehnoloģijās, inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā grādu vai kvalifikāciju ieguvušos skaits būtiski nav mainījies.

Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģiju jomā absolventu sastāvā 2014. gadā sieviešu īpatsvars sasniedza 48,8%, bet jau nākamajā 2015. gadā tas samazinājās līdz 35,1%. Inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības jomas absolventu sastāvā visus iepriekšējos gadus ir saglabājis zems sieviešu īpatsvars un 2015. gadā bija tas bija 27,3% (skatīt 27. tabulu).

27. tabula

**Grādu vai kvalifikāciju ieguvušo studentu skaits
pa izglītības tematiskajām grupām augstskolās un koledžās**

Izglītības tematiskā grupa	2013.		2014.		2015.	
	Pavisam skaits	t.sk. sievietes %	Pavisam skaits	t.sk. sievietes %	Pavisam skaits	t.sk. sievietes %
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	1288	38,7	1167	48,8	1215	35,1
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	2581	26,8	2343	23,1	2125	27,3

Avots: CSP [IZG29]

SECINĀJUMI

- ❖ Ar klimata pārmaiņām saistītos jautājumos, vīriešiem ir noteicoša loma lēmumu pieņemšanā, jo visos augstākos amatos gan ES dalībvalstu atbildīgajās institūcijās, gan EK ģenerāldirektorātos ir būtisks vīriešu pārsvars. Starptautiska līmeņa institūcijās sieviešu pārstāvība delegātu sastāvā ir augstāka, bet Latvijas gadījumā ir būtisks sieviešu pārsvars pār vīriešiem.
- ❖ Latvijā tādās izglītības jomās, kā dabas zinātnes, matemātika, informācijas tehnoloģija, inženierzinātnes, ražošana un būvniecība, grādu vai kvalifikāciju biežāk iegūst vīrieši. Inženierzinātnes, ražošana un būvniecības jomas absolventu vidū sieviešu īpatsvars pakāpeniski pieaug.

Sievietes un mediji (J)

Jomas "Sievietes un mediji" ietvaros tiek vērtēta sieviešu pārstāvībai ar lēmumu pieņemšanu saistītos procesos plašsaziņas līdzekļu nozarē. Statistiku minētās jomas izvērtēšanai apkopo *DG Justice*. Apkopotajā statistikā par Latviju ir iekļauti dati par Latvijas Televīziju un Latvijas Radio. Savukārt dati rādītājam par regulējumu dzimumu līdztiesības veicināšanai plašsaziņas līdzekļu organizācijās Latvijā apkopoti par Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomi (NEPLP).

DZIMUMU LĪDZSVARS LĒMUMU PIENĒMŠANAS AMATOS PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU ORGANIZĀCIJĀS

Rādītājs paredz izvērtēt sieviešu līdzdalību dažādos lēmumu pieņemšanas līmeņos (atkarībā no mediju organizācijas uzbūves). *DG Justice* apkopo statistiku par trijiem līmeņiem: 1. līmenis – visaugstākais vadības līmenis (*CEO - chief executive officer*); 2. līmenis – izpilddirektora līmenis (*ED's - executive director*); 3. līmenis departamenta direktora līmenis (*non-executive manager*).

Statistika liecina, ka 2014.-2016. gadā Latvijā sieviešu īpatsvars 1. un 2. līmeņa vadītāju grupā ir daudz augstāks nekā vidēji ES-28 dalībvalstīs un tikai 3. līmeņa vadītāju amatos Latvijā šajā laika periodā sieviešu pārstāvju nav bijis vispār (skatīt 28. tabulu).

28. tabula

Sieviešu īpatsvars publiskā sektora plašsaziņas līdzekļu organizācijās dažāda līmeņa vadītāju amatos, %

	2014.			2015.			2016.		
	1.līm.	2.līm.	3. līm.	1.līm.	2.līm.	3. līm.	1.līm.	2.līm.	3. līm.
EU - 28	13	30	32	10	33	32	20	35	36
LV	50	65	0	50	58	0	50	64	0

Avots: *DG Justice*²¹

DZIMUMU LĪDZSVARS PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU ORGANIZĀCIJU VALDĒS (PADOMĒS) PUBLISKAJĀS ORGANIZĀCIJĀS

Saskaņā ar *DG Justice* apkopoto informāciju, visaugstākajā līmenī, t.i., publiskā sektora organizāciju padomes priekšsēdētāja amatā Latvijā sievietes nav pārstāvētas, arī padomes locekļu sastāvā līdz 2015. gadam vīriešu īpatsvars bija 100%, bet 2016. gadā vīriešu īpatsvars nedaudz samazinājies un ir 80% (skatīt – 29. tabulu). Dati par darbinieku pārstāvjiem plašsaziņas līdzekļu padomēs Latvijā dzimumu griezumā nav pieejami.

Vērtējot datus par visām Eiropas Savienības dalībvalstīm, var secināt, ka periodā no 2014. gada līdz 2016. gadam sieviešu īpatsvars visaugstākā līmeņa amatos ir zems (skatīt 29. tabulu).

²¹ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/media/public-broadcasters-exec-non-exec/index_en.htm

**Vīriešu un sieviešu īpatsvars publiskā sektora
plašsaziņas līdzekļu organizāciju padomēs, %**

	2014		2015		2016	
	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
Padomes priekšsēdētāji						
ES-28	82	18	81	19	73	27
LV	100	0	100	0	100	0
Padomes locekļi						
ES-28	69	31	69	31	65	35
LV	100	0	100	0	80	20
Darbinieku pārstāvji						
ES-28	86	14	70	30	57	43
LV

Piezīme: "..."- dati nav pieejami

Avots: EK DG Justice²²

VALSTS POLITIKA DZIMUMU LĪDZSVARA VEICINĀŠANAI PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻOS

Latvijā elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbību regulē Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums (spēkā kopš 11.08.2010.). Pamatojoties uz minēto likumu, ir izveidota Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome, kuras viens no uzdevumiem ir uzraudzīt un izvērtēt sabiedrībai piedāvātās informācijas saturu un kvalitāti.

2015. gadā Kultūras ministrija ir izstrādājusi Mediju politikas pamatnostādnes, kuru virsmērķis ir stipras, daudzveidīgas, profesionālas, caurskatāmas, ilgtspējīgas un stabilas mediju vides izveide, kurā nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī top kvalitatīvs, Latvijas sabiedrības interesēm un kopējam labumam atbilstošs saturs, kas veicina Satversmē un tās preambulā nostiprināto pamatvērtību atspoguļojumu nacionālajā mediju telpā, prioritāri – latviešu valodā, ir līdzsvarotas nozares pārstāvju intereses, auditorijai ir piekļuve neatkarīgai un uzticamai informācijai un zināšanas to lietot.

SECINĀJUMI

- ❖ Statistika par dzimumu līdzsvaru publiskā sektora plašsaziņu līdzekļu organizāciju lēmumu pieņemšanas procesā liecina, ka Latvijā sieviešu īpatsvars ir augstāks nekā ES – 28 dalībvalstīs. Vienlaikus saglabājas tendence, ka visaugstākajos lēmumu pieņemšanas procesos nav sieviešu pārstāvniecības.

²² http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/media/index_en.htm

Meitenes (L)

Rādītāji par bērnu, t.sk., meiteņu situāciju valstī ir izstrādāti pēc ES dalībvalstu ierosinājuma, lai iegūtu papildus raksturojumu, bet nav uzskatāmi par atsevišķu Rīcības platformas jomu.

Situācijas raksturojumam izmantota IZM sniegtā informācija, OECD pētījumu dati, CSP dati un Pasaules Veselības organizācijas projekta ietvaros veiktā Starptautiskā skolēnu veselības paradumu pētījuma rezultāti (*angl. – Health Behaviour among School-aged Children Study*).

DZIMUMAUDZINĀŠANAS UN SAVSTARPĒJO ATTIECĪBU IZGLĪTĪBA JEB DZIMUMAUDZINĀŠANA IZGLĪTĪBAS SISTĒMĀ (PAMATSKOLĀ UN VIDUSSKOLĀ)

1.-9. klašu skolēniem Latvijā veselības izglītības jautājumi ir integrēti dažādu pamatizglītības mācību priekšmetu, piemēram, Sociālās zinības, Dabaszinības, Bioloģija, Ķīmija, Mājturība un tehnoloģijas, Sports standartu saturā, kas dod iespēju izglītojamajam iegūt zināšanas, prasmes un attieksmes jautājumos par fizisko un garīgo drošību, veselīgu dzīvesveidu, spriedzi un tās pārvarēšanu, atkarības veidiem un līdzatkarību, augšanu, attīstību, attiecībām, dzimumizglītību, u.c., atbilstoši 2014. gada 12. augusta Ministru kabineta noteikumos Nr. 468 “Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem” noteiktajām prasībām.

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu saturā tajā skaitā, mācību priekšmeta Veselības mācība standarta obligātajā mācību saturā ir iekļauti temati, kas ir saistīti ar veselības izglītības jautājumu apguves pilnveidi²³.

Pedagogi darbā ar skolēniem pielieto:

- 2016. gada 15. jūlija Ministru kabineta noteikumos Nr.480 “Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība”, kas paredz, ka audzināšanas uzdevumi attieksmes veidošanai ir veicināt izglītojamo cieņu pret dzīvību, sevi un citiem, veselību veicinošu un drošu paradumu izkopšanu.
- 2016. gadā Valsts izglītības satura centra izstrādāto metodisko līdzekli “Klases stundu programmu paraugs”, kurā iekļauta tēma “Veselība un vide”, t.sk., veselības mācības jautājumi.

Valsts izglītības satura centrs ir izstrādājis elektroniski brīvi pieejamus atbalsta materiālus pedagogiem un mācību materiālus dažāda vecuma grupu skolēniem par veselības un cilvēkdrošības jautājumiem, lai atbilstoši izglītojamo vecumam, spējām un individuālajām vajadzībām veicinātu drošumspēju stiprināšanu, jeb tādu zināšanu un prasmju apguvi, kā arī attieksmju un motivācijas veidošanos, kas palīdzētu atpazīt riskus un bīstamas situācijas bērnu un jauniešu ikdienā un atbilstīgu un drošu lēmumu pieņemšanu.

Jautājumi, kuri ir saistīti ar veselības izglītību, ir iekļauti arī pedagogu profesionālās kompetences pilnveides programmās.

²³ Atbilstoši 2013. gada 21. maija Ministru kabineta noteikumos Nr.281 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem” noteiktajam

Atbilstoši IZM datiem 2014./2015.mācību gadā vispārizglītojošajās dienas programmās mācību priekšmetu "Veselības mācība" apguva 4214 (14,8%) izglītojamie. Savukārt vakara un neklātienē programmās 2014./2015.mācību gadā mācību priekšmetu "Veselības mācība" vidusskolas posmā apguva 1359 izglītojamie, kas ir 12,86% no visiem vakara un neklātienē programmu 10.–12. klašu izglītojamajiem.

SKOLĒNU PRIEKŠSTATS PAR SAVU ĶERMENI; MEITEŅU UN ZĒŅU APMIERINĀTĪBA AR SAVU ĶERMENI

Latvija iesaistījās Pasaulē Veselības organizācijas (PVO) atbalstīts projektā, kura ietvaros tika veikts Starptautisks skolēnu veselības paradumu pētījums (*angl. – Health Behaviour among School-aged Children Study*)²⁴. Pēc Latvijas skolēnu veselības paradumu pētījuma 2014. gada aptaujas datiem 20,5% skolēnu savu veselību novērtējuši kā teicamu, kā labu – 57,8%, kā vidēju un sliktu – attiecīgi 19,9% un 1,8%. Salīdzinājumā ar zēniem, meitenes savu veselību kā viduvēju un sliktu novērtē biežāk. Pētījumā secināts, ka, pieaugot vecumam, samazinās meiteņu īpatsvars, kuras savu veselību novērtē kā teicamu vai labu. Kopumā, 13 un 15 - gadīgām meitenēm kopš 2006. gada novēro teicamas un labas veselības pašvērtējuma izplatības samazinājumu. Laika periodā no 2002. gada līdz 2014. gadam veikto aptauju rezultātus skatīt 30. tabulā.

30. tabula

Teicamas/labas veselības pašnovērtējuma izplatība vecuma grupās, %

Aptaujas gads	Zēni				Meitenes				Kopā
	11 gadi	13 gadi	15 gadi	Kopā	11 gadi	13 gadi	15 gadi	Kopā	
2002.	80,9	80,3	76,2	79,3	73,3	68,7	56,9	66,2	72,2
2006.	87,0	86,9	84,4	86,1	83,5	76,3	72,8	77,5	81,6
2010.	87,4	87,1	84,3	86,3	80,0	79,8	68,8	76,3	81,1
2014.	84,2	86,7	85,5	85,5	81,9	70,6	62,2	71,6	78,1

Avots: SPKC (pētījuma rezultāti)

ABORTU STATUSS, DZIMSTĪBAS LĪMENIS, LEGĀLO ABORTU LĪMENIS; KONTRACEPCIJAS PIELIETOJUMS

Latvijā aborts ir legāls un atbilstoši Seksuālās un reproduktīvās veselības likuma 27.pantā noteiktajam, to iespējams veikt arī grūtniecei, kas ir jaunāka par 16 gadiem. Kārtību, kādā sievietei tiek nodrošinātas izvēles iespējas labprātīgai grūtniecības pārtraukšanai ārstniecības iestādē, kā arī grūtniecības pārtraukšanai izmantojamo medicīnisko tehnoloģiju un atsāpināšanas veida izvēles iespējas nosaka Ministru kabineta noteikumi Rīgā 2003. gada 28. oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr.590 Grūtniecības pārtraukšanas organizatoriskā kārtība (prot. Nr. 56 9.§).

Saskaņā ar SPKC datiem, abortu skaits ik gadu samazinās un vecuma grupā līdz 14 gadiem 2015. gadā bijuši divi gadījumi, bet 2007. gadā – 15 gadījumi. Savukārt vecuma grupā no 15 līdz 17 gadiem 2015. gadā bijuši 104 aborti, bet 2007. gadā - 498 aborti (skatīt 31. tabulu). Statistika liecina, ka kopējais abortu skaits 2015. gadā salīdzinājumā ar 2001. gadu samazinājies gandrīz uz pusi.

²⁴ https://www.spkc.gov.lv/upload/Petijumi%20un%20zinojumi/HBSC/hbcs_2013_2014_aptauja_rez.pdf

Abortu skaits no 2007. līdz 2015. gadam

Rādītājs	Gads	Pavisam	tajā skaitā pēc mātes vecuma	
			līdz 14 gadu vecumam	15 - 17 gadu vecumā
Kopējais abortu skaits	2007	16290	15	498
	2008	14941	12	409
	2009	12435	8	312
	2010	10820	10	279
	2011	10320	7	171
	2012	9231	11	173
	2013	8715	8	144
	2014	8550	5	109
	2015	7854	2	104
t.sk. mākslīgie aborti	2007	11814	14	399
	2008	10425	9	319
	2009	8881	6	246
	2010	7443	6	204
	2011	7089	7	131
	2012	6197	9	127
	2013	5557	7	100
	2014	5318	3	80
	2015	4802	2	77

Avots: SPKC²⁵

SPKC publicētā statistika par kontracepcijas pielietojumu, liecina, ka hormonālās kontracepcijas pielietojums ir visbiežāk pielietotais veids, bet tā izmantošana pakāpeniski samazinās un pieaug intrauterīnās kontracepcijas izmantošana, savukārt ķirurģiskās kontracepcijas piekritēju īpatsvars, saglabājas nemainīgā līmenī un ir samērā zems (skatīt 32 tabulu).

32. tabula

**Kontracepcijas pielietojums,
uz 1000 sievietēm 15-49 gadu vecumā**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hormonālā	184,6	186,5	171,4	172,0	165,9	165,4	164,9	168,7	166,3
Intrauterīnā	49,6	52,5	51,9	48,4	46,3	46,4	52,3	53,3	54,0
Ķirurģiskā	0,7	0,8	0,8	0,6	0,4	0,6	0,6	0,6	0,6

Avots: SPKC⁵³

CSP dati par dzimušo bērnu skaitu laika periodā no 2007. gada līdz 2015. gadam liecina, ka no 2011. gada kopējais dzimušo skaits Latvijā pieaug.

Sievietēm vecuma grupā līdz 19 gadu vecumam dzimstība samazinās, un 2015. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu dzimušo skaits šīs vecuma grupas sievietēm samazinājies par 63%. 2007. gadā 25%

²⁵ <https://www.spkc.gov.lv/lv/statistika-un-petijumi/statistika/veselibas-aprupes-statistika1/get/nid/1>

bērnu šīs vecuma grupas sievietēm dzima reģistrētā laulībā, bet 2015. gadā 18% bērnu šīs vecuma grupas sievietēm reģistrētā laulībā. Kopējie dati par dzimušo bērnu skaitu pēc ģimenes stāvokļa liecina, ka reģistrētās laulībās 2007. gadā piedzima 57% bērnu, bet 2015. gadā - 58% bērnu (skatīt 33. tabulu).

33. tabula

Dzimušo bērnu skaits pēc mātes vecuma un ģimenes stāvokļa

	Pavisam	tai skaitā līdz 19 gadu vecumam	Laulībā dzimuši, pavisam	tai skaitā līdz 19 gadu vecumam	Ārpus laulības dzimuši pavisam	tai skaitā līdz 19 gadu vecumam
2007	23958	2052	13601	521	10357	1531
2008	24397	1962	13853	432	10544	1530
2009	22044	1548	12452	292	9592	1256
2010	19781	1152	11004	186	8777	966
2011	18825	1121	10435	200	8390	921
2012	19897	1043	10946	172	8951	871
2013	20596	935	11406	159	9190	776
2014	21746	866	12184	141	9562	725
2015	21979	765	12857	144	9122	621

Avots: CSP [IDG03]

IZGLĪTĪBAS SASNIEGUMI: PIECPADSMITGADĪGU SKOLĒNU PRASMJU SALĪDZINĀJUMS MATEMĀTIKĀ UN DABASZINĀTNĒS

Starptautiski salīdzināmi dati par 15 gadīgu skolēnu prasmju līmeni tiek iegūti OECD Starptautiskajā skolēnu novērtēšanas programmas (PISA) ietvaros un šajos pētījumos Latvija piedalās kopš 1998. gada. Zināšanas matemātikā

PISA 2012 rezultāti²⁶ liecina, ka Latvijas skolēnu vidējais punktu skaits matemātikas zināšanu pārbaudēs bija 491, kas ir par 8 punktiem vairāk nekā 2003. gada pētījumā. Savukārt vērtējot 2012. gada datus dzimumu griezumā, var secināt, ka zināšanas meitenēm uzlabojušās straujāk nekā zēniem. Zēni 2012. gadā vidēji ieguvuši 489 punktus (2003. gadā - 485 punktus), bet meitenēm vidējais rādītājs bija 493 punkti (2003. gadā - 482 punkti). OECD vidējais rādītājs 2012. gadā bija 494 punkti (zēniem 499 punkti, bet meitenēm 489 punkti).

PISA 2015²⁷ vidējais rezultāts matemātikas zināšanu vērtējumā Latvijas skolēniem bija 482 punkti (mīnuss 9 punkti salīdzinājumā ar 2012. gadu) un zēniem un meitenēm minēti rezultāti bija līdzīgi. OECD vidējais rezultāts 2015. gadā bija 490 punkti (mīnus 4 punkti salīdzinājumā ar 2012. gadu)

Zināšanas dabaszinātnēs

PISA 2012 rezultāti par zināšanām dabaszinātnēs liecina, ka Latvijā vidējais iegūtais punktu skaits bija 502 punkti, t.sk., zēniem 495 punkti, bet meitenēm 510 punkti. Savukārt OECD vidējais punktu

²⁶ OECD <http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=OCD&treshold=10&topic=PI>

²⁷ OECD <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/9816061e.pdf?expires=1481031433&id=id&accname=guest&checksum=49A55224E530AAD0586ABB96370ABEE8>

skaits zināšanu pārbaudēs dabaszinātnēs 2012. gadā bija 501, tai skaitā, zēniem 502, bet meitenēm 500.

PISA 2015 vidējais rezultāts Latvijas skolēniem dabaszinātnēs bija 490 punkti un, līdzīgi kā 2012. gada pētījumā, Latvijā nepastāv būtiska zināšanu līmeņa atšķirība dzimumu griezumā. OECD vidējais rādītājs dabaszinātnēs bija 493 punkti un zēniem vidējais rezultāts bija par 4 punktiem augstāks nekā meitenēm.

SIEVIEŠU ĪPATSVARŠ AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS DABASZINĀTŅU, MATEMĀTIKAS, DATORZINĀTŅU UN SKOLOTĀJU APMĀCĪBU UN IZGLĪTĪBAS ZINĀTNES JOMĀS

Sieviešu īpatsvars kopējā studējošo skaitā Latvijā 2015./2016. mācību gada sākumā bija 59,1% un salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu šī tendence saglabājās nemainīga.

Sieviešu īpatsvars studējošo skaitā izglītības jomā ir ļoti augsts un 2015./2016. mācību gada sākumā 90,4% no kopējā šīs tematiskās grupas studējošajiem bija sievietes un nav vērojamas būtiskas izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējiem mācību gadiem.

Savukārt sieviešu īpatsvars dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju jomās ir salīdzinoši zems un 2015./2016. mācību gada sākumā tikai 32,4% no kopējā šīs tematiskās grupas studējošajiem bija sievietes un arī šajā grupā nav vērojamas būtiskas izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējiem mācību gadiem (skatīt 34. tabulu).

34. tabula

**Studentu skaits pa izglītības tematiskajām grupām
augstskolās un koledžās (mācību gada sākumā)**

Tematiskās grupas	2013./2014.māc.g.		2014./2015.māc.g.		2015./2016.māc.g.	
	Pavisam, skaits	t.sk. sievietes, %	Pavisam, skaits	t.sk. sievietes, %	Pavisam, skaits	t.sk. sievietes, %
Visās grupās	89 671	57,5	85 881	59,6	84 282	59,1
Izglītība	5 690	88,3	5 570	89,9	5 652	90,4
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	6 466	31,2	6 577	32,6	6 678	32,0

Avots: CSP[IZG27]

SECINĀJUMI

- ❖ 2014. gadā Latvijā 78,2% bērnu savu veselību novērtēja kā labu vai teicamu. Rezultāti liecina, ka zēni ar savu veselību ir apmierinātāki nekā meitenes, bet, pieaugot bērnu vecumam, apmierinātība ar veselību meitenēm samazinās, bet zēniem pieaug.
- ❖ Dzimumaudzināšanas un savstarpējo attiecību jautājumi ir iekļauti pamatskolas un vispārējās vidējās mācību priekšmetu saturā, kā arī pedagogu profesionālās kompetences pilnveides programmās.
- ❖ Abortu skaits nepilngadīgām meitenēm turpina samazināties, kā arī vērojams būtisks samazinājums bērnu dzimstībai sievietēm vecuma grupā līdz 19 gadiem. Būtiski atzīmēt, ka sievietēm vecuma grupā līdz 19 gadiem ir ļoti augsts neregistrētā laulībā dzimušo bērnu īpatsvars.
- ❖ Latvijā nepastāv būtiskas atšķirības starp zēnu un meiteņu zināšanām matemātikā un dabas zinātnēs un Latvijas skolēnu sniegums šajās programmās ir tuvu OECD vidējā rādītāja līmenim.

- ❖ 2015./2016. mācību gada sākumā studējošo skaitā sieviešu īpatsvars pārsniedz vīriešu īpatsvaru aptuveni par 9%, izglītības programmās sieviešu īpatsvars bija 90,4%, savukārt dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju jomās lielāks pārsvars ir vīriešiem, t.i., 68%.